

Islahatlar ve Buhranlar Literatürü: III. Selim ve II. Mahmud Dönemi

Mehmet Ali BEYHAN*

CUMHURİYET DEVRİ OSMANLI TARİHİ ARAŞTIRMALARI, hemen hemen Cumhuriyetle yaşıttır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Osmanlı devrinde, tarih araştırmaları için kurulan Tarih-i Osmanî Encümeni, Türk Tarih Kurumu ismiyle teessüs etmiş, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden başka, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açılmış ve bu kurumların faaliyetleriyle beraber tarih araştırmaları da hız kazanmıştır.

III. Selim ve II. Mahmud devirleri, reformların ve ıslahat çalışmalarının zirveye çıktığı yıllardır. Ancak bu yıllar, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu için savaş ve iç isyanların yoğun olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla ıslahat çalışmaları ile problemler içiçedir. Bu bakımdan, III. Selim ve II. Mahmud devirleri literatürü, dönemin özelliklerine göre şekillenmiştir.

Bu dönem üzerine pek çok kitap hazırlanmış ve hayli neşriyat yapılmıştır. Sadece makale sayısı iki yüzün üzerindedir. Kitaplar, araştırma mahsulü telif çalışmalar ve metin neşirleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Fakat, III. Selim ve II. Mahmud devirlerine ait yazma kaynakların neşir faaliyeti oldukça yenidir. Burada, Türkiye'de yapılan neşriyat yer almış; kitaplar, kitap ismine ve makaleler ise yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Araştırmalar ve Telif Çalışmaları

***Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu ve Seraskerlik,
Veli Şirin, İstanbul, 2002, 143 s.***

Muhtelif cephelerde uğradığı askerî yenilgiler, Osmanlı Devleti'ni yeni ve güçlü bir ordunun teşkili konusunda arayışlara sevk etmiş ve Avrupa or-

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

duları tarzında “bir asâkir-i mualleme”, yani talimli asker tertibine yöneltmiştir. Bu düşünce, XVII. yüzyılın başlarından itibaren oluşmaya başlamış ve XIX. yüzyılın başlarına kadar geçen uzun zaman içinde, devlet katında ıslahat projeleri halinde boy göstermiştir. Askerî ağırlıklı bu ıslahat projelerinin önündeki en büyük engeli, iki asırlık zaman zarfında, devletin temel askerî gücü olan yeniçeriler oluşturmuştur.

Askerî alandaki en ciddi adımı, Nizâm-ı Cedîd hareketiyle Sultan III. Selim atmıştır. Nizâm-ı Cedîd programı, sadece Avrupa tarzında oluşturulmak istenilen bir ordunun kuruluşunu içermiyordu, aynı zamanda Yeniçeri Ocağı'nın tamamen kaldırılmasını, iktidarı tehdit eden güç odaklarının etkisinin kırılmasını, ticarete, siyaset ve diplomasi alanlarında yeniliklerle, idarî alanda gerekli reformların yapılmasını da içermekteydi. Bu program çerçevesinde, Nizâm-ı Cedîd ordusu kurulmuş, bu ordu kısa zamanda ülkenin pek çok yerinde örgütlenmiştir. Ancak bu kapsamlı program, bilindiği gibi Boğaz Yamakları isyanı (1807) neticesinde sona ermiş ve programın mimarı III. Selim iktidardan uzaklaştırılmış ve daha sonra da hayatını kaybetmiştir.

II. Mahmut, 15 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra, yerine; devamlı, talimli, disiplinli ve çağın savaş teknikleriyle araç-gereçlerinden yararlanacak yepyeni bir ordu teşkil ettirmiştir. Bu ordunun adı “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”dir. İşte bu eser, Asâkir-i Mansûre ordusunu konu alan bir çalışmadır ve çalışmanın temelini, yazarın ifadesine göre, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezuniyet tezi oluşturmuştur.

Kitabın giriş kısmında Osmanlı İmparatorluğu'nun XIX. yüzyıl başlarındaki genel durumu incelenmiştir. Birinci bölümde Osmanlı askerî teşkilatı ele alınmış; Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşu, ana çizgileriyle ocağın gelişmesi gözden geçirilmiştir. Yeniçerilerin bozulma seyri, kuruluşundan itibaren yeniçerilerin çıkardığı isyanlar ve nihayet Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, “Vak'a-yı Hayriyye” bu bölümün konuları arasında yer almaktadır.

İkinci bölüm, “Seraskerlik ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye” başlığını taşımakta olup, bu başlık altında seraskerlik kavramının etimolojik tahlili ile bir tarih terimi olarak tanımı yapılmış; seraskerliğin ve Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu'nun kuruluşu anlatılmış, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu ve seraskerliğin statüsü hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümü, 1826-1908 tarihleri arasında seraskerliğin, Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası geçirdiği evrelere ve uğradığı değişikliklere tahsis eden yazar, bu bölüme, seraskerliğin lağvı ve Harbiye Nezâreti'nin kuruluşunu ekleyerek son vermiştir.

Eserin dördüncü ve son bölümünde, seraskerliğin kuruluşundan 1908'deki lağvına kadar, seraskerlik makamında bulunan seraskerlere ve görev sürelerine, seraskerlerin biyografilerine yer verilmiştir. Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Kanunnamesi, Asâkir-i Mansûre ordusunun İstanbul'daki kolluk vazifeleri hakkında yapılmış olan ilk talimnâme, karakollarla ilgili talimnâmenin zeyli metinleri, eserin ekler kısmına ilave edilmiştir. Ayrıca kitabın sonuna konulan arşiv belgeleri, yeniçeriler ile Asâkir-i Mansûre'ye ait resimler, görsel malzeme olarak esere zenginlik katmıştır. Kitabın bir de genel dizini vardır.

Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri, 1793-1821, Ercümen Kuran, Ankara, 1968, 71 s.

Aynı zamanda tarih profesörü olan yazarın, doçentlik tezi olarak kaleme aldığı bu çalışması, Türk diplomasi tarihi için önemli bir eserdir. III. Selim'in Nizâm-ı Cedîd çerçevesinde siyaset ve diplomasi alanında gerçekleştirdiği yeniliklerden birisi de Avrupa'nın belli başlı merkezlerinde daimî elçilikler ihdas etmesidir. Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren yabancı devletlerle siyasî münasebetlerde bulunmuş, bu münasebetler için Osmanlı hükümdarları, yabancı devletler nezdine gerektiğinde elçiler göndermiştir. Gönderilen elçiler "fevkalâde elçi" ünvanını taşımaktaydılar ve görev süreleri, memur oldukları işleri bitirme süresiyle sınırlı idi. III. Selim'in tahta çıkışına kadar, elçilik faaliyetleri, muayyen bir meselenin halli çerçevesinde bu geçici elçilerle devam ettirilmiştir. III. Selim tahta çıktıktan sonra Viyana, Berlin, Paris ve Londra'da daimî elçilikler kurulmuş, buralara elçiler atanmıştır.

Daimî elçiliklerin kuruluşu üzerine hazırlanan bu kitap, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş mâhiyetinde olup, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Yabancı Devletlerle Diplomatik Münasebetlerine Bir Bakış" başlığını taşımaktadır. Burada, devletin kuruluşundan III. Selim devrine kadarki diplomatik münasebetler ana hatlarıyla anlatılmıştır. "İlk Osmanlı İkamet Elçiliğinin Kuruluşu" başlığı altındaki ikinci bölümde, 1793-1797 devresi incelenmiştir: İngiltere'ye ikamet elçisi gönderilmesi ve Yusuf Ağâh Efendinin Londra büyük elçiliğinin anlatıldığı bu bölümde, Yusuf Ağâh Efendinin 1793 Ekimi ortalarında maiyetiyle İstanbul'dan hareket ederek 21 Aralık 1793 tarihinde Londra'ya vardığını öğrenmekteyiz.

1797-1802 yılları arasının kaleme alındığı "Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Gelişme Devresi" başlıklı üçüncü bölüm; Fransa, Prusya ve Avusturya'ya ikamet elçileri gönderilmesine tahsis edilmiş, bu bölümde Seyyid Ali Efendinin Paris büyükelçiliği, İsmail Ferruh Efendinin Londra büyükelçili-

ği, Ali Aziz Efendinin Berlin büyükelçiliği ve İbrahim Afif Efendinin Viyana büyükelçiliği ele alınmıştır.

“Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Gerileme Devresi, 1802-1811 Yılları Arası” dördüncü bölümün ana başlığı olmuştur. Bu başlık altında, Londra, Viyana ve Berlin elçiliklerine maslahatgüzârlar gönderilmesi, Mehmed Said Halet ve Abdurrahman Muhib efendilerin Paris büyükelçilikleri incelenmiştir. Son bölümde Osmanlı ikamet elçiliklerinin muvakkaten kaldırılışı anlatılmıştır. Kitabın sonunda konu ile ilgili bibliyografya ve indeks bulunmaktadır.

Bahriye’de Yapılan İslahât Hareketleri ve Bahriye Nezâreti’nin Kuruluşu (1789-1867),

Ali İhsan Gencer, İstanbul, 1985, 375 s.; 2. bsk.,
Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001, 379 s.

Eser doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Giriş’te Türk denizcilik tarihi hakkında genel bir değerlendirmenin yapıldığı kitap üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Osmanlı İmparatorluğu’nda ıslahat hareketlerinin gelişmesi ve Bahriye’de yapılan yenilikler ana başlığı altında, denizcilik alanında girişilen ıslahat çalışmaları; III. Selim’in ıslahat programı ve denizciliğe verilen önem, Bahriye’de yapılan ıslahat ve buna dair çıkartılan kanunnâme, Tersane Eminliği’nin kaldırılarak yerine Umûr-ı Bahriye Nezâreti’nin kurulması, Bahriye işlerinin iki kısma ayrılması, kaptan paşa ile Bahriye nâzırı arasında yapılan iş bölümü gibi alt başlıklarla incelenmiştir.

Yapılan ıslahatın başarıya ulaşmaması ve Bahriye Nezâreti’nin kaldırılması, II. Mahmud devrinde mevcut deniz müesseselerinde ıslah çalışmalarının yeniden başlayarak bazı yeni müesseselerin açılması; Osmanlı İmparatorluğu-Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri ve bu ilişkilerin Türk denizcilik tarihi bakımından önemi gibi konular da bu bölümde işlenmiştir.

Kitabın ikinci ve üçüncü bölümleri, Tanzimat devri ve sonrası Bahriye’de yapılan çalışmalara tahsis edilmiştir: Bahriye Meclisi’nin kuruluşu ve faaliyetleri ikinci bölümü, Bahriye Nezâreti’nin kuruluşu ve teşkilatı da üçüncü bölümü oluşturmaktadır. Kitabın sonuna Bahriye çalışmalarıyla ilgili vesikalar konulmuştur.

Cezayir’in Fransızlar Tarafından İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti (1827-1847),

Ercüment Kuran, İstanbul, 1957, 67 s.

Barbaros Hayrettin Paşa tarafından XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti’ne kazandırılan Cezayir, Osmanlı idaresinde bir eyalettir. Tunus ve Libya toprakları ile beraber “Garb Ocakları” adıyla teşkilatlanmıştır.

Osmanlı Devleti, 15 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmış, yerine Asâkir-i Mansûre adıyla yeni bir ordu teşkil etmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin askerî açıdan fevkalâde zayıf olduğu bu dönemde Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş, hem Balkanlar ve hem de Kafkaslar üzerinde Osmanlı topraklarına saldırmıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı olarak literatüre geçen bu savaşta Osmanlı Devleti yenik düşmüş ve iyice zayıflamıştır.

Devletin bu zayıf anından yararlanan Fransa, 1830 yılında Cezayir'e asker çıkarmış ve bölgeyi işgal etmiştir. Kuran'ın bu eseri, Cezayir'in işgal öncesi ve sonrası dönemlerinde meydana gelen olaylarını ihtiva etmektedir. Doktora tezi olarak hazırlanan ve 1953 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sonçağ Tarihi Kürsüsü'ne sunulan bu eser, konuyu iki bölümde ele almaktadır. Giriş'te, Cezayir'in Osmanlı hakimiyetine geçişi ve daha sonraki safhalarından ana hatlarıyla bahseden yazar, birinci bölümde Fransa'nın Cezayir'i işgalini kronolojik olarak Osmanlı arşiv belgeleri ile diğer araştırmalar ışığında incelemiştir.

İkinci bölüm, "Cezayir Ülkesi'nin İşgali Karşısında Osmanlı Siyaseti" ana başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında, Osmanlı Devleti'nin Cezayir'i geri almak için Avrupa devletleri nezdinde giriştiği siyasî faaliyetler, Osmanlı Devleti'nin bu hususta kuvvet kullanma teşebbüsü ve nihayet Osmanlı Devleti'nin Cezayir üzerindeki hukukunu te'kid etmesi gibi alt başlıklarla konu kaleme alınmıştır.

Netice kısmında Osmanlı Devleti'nin Cezayir'in Fransa tarafından işgalini tanınması ve Cezayir Meselesi'nde, genel hatlarıyla, Osmanlı siyaseti ele alınmıştır. Kitabın sonunda bibliyografya ve indeks vardır.

XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840),

İbrahim Yılmazçelik, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995, 379 s.

XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır Eyaleti'nin sosyal ve iktisadi tarihi için önemli bir araştırma mahsulü olan eser altı bölüm üzere tertip edilmiştir. Müellif, eserin başında konunun takdimi ile çalışmasını tanıtmış, araştırmasının amacını ortaya koymuş ve sınırlarını belirterek istifade ettiği kaynakların analitik bir dökümünü yapmıştır.

Birinci bölümde Diyarbakır'ın, Osmanlı öncesi dönemlerine ait kısa bir tarihçesi verilmiştir: Diyarbakır'ın kuruluşu, neolitik devre kadar uzanmaktadır ve şehir, kadim kavimlerden Akadlar, Gutiler, Hurriler, Mittaniler, Asuriler, İskit, Med ve Urartuların hakimiyetinden sonra, İskender'in eline geçmiştir. Millattan sonra Diyarbakır, bölgenin 639 yılında İslâm orduları

tarafından fethine kadar uzun süre Romalıların ve zaman zaman Sasanîlerin egemenliğinde bulunmuştur.

Yavuz Sultan Selim'in, Çaldıran Savaşı ile bölgedeki Safevî hükümlerine son vermesinden sonra 1515 yılında Diyarbakır, Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'nin önemli bir eyalet merkezi olmuştur.

İkinci bölümde, şehrin yerleşimi üzerinde durulmuş, Diyarbakır'ın konumu ve coğrafi önemi izah edilmiş, şehrin yönetim birimlerinin bulunduğu mahaller anlatılmıştır: Diyarbakır kalesi, dış ve iç kale olmak üzere iki kısımdan meydana gelmiştir. Dış Kale, şehrin etrafını kuşatan surlardır. Roma imparatoru II. Constantinus tarafından 349 yılında yaptırılmıştır. Zaman içinde tahrip olan surların toplam uzunluğu 5000 metreyi bulmaktaydı. İç Kale, dış surların içinde şehrin kuzey-doğu köşesinde yine aynı tarihlerde inşa edilmiş olup ilk yerleşim bölgesi olduğu ifade edilmektedir. Dış kalenin dışarıya açılan dört kapısı, saray ve hükümet konağı ile mahkeme binasına dair bilgiler bu çerçevede sunulmuştur.

Şehir merkezi için tanzim edilen mahalle adlarını havî listeler, Diyarbakır'ın XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı hakimiyetine girdikten sonra, XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar geçen zaman zarfında nüfus bakımından büyüdüğünü ve genişlediğini kronolojik olarak göstermektedir: XVI. yüzyılda mahalle sayısı 31 iken XVII. yüzyılda bu sayı 37'ye ulaşmıştır. Mahalle sayısı XVIII. yüzyılın ilk yarısında 94'e, ikinci yarısında 95'e çıkmış ve XIX. yüzyılda 120'ye yükselmiştir. Mahallelerin fizikî durumu ile, mahallelerdeki nüfusun dinî gruplar açısından değerlendirilmesi, şehir merkezinin sosyal ve demografik yapısı hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir. Bu bölümde, şehir merkezinde bulunan cami ve mescitler, tekke ve zâviyeler, manastır ve kiliseler gibi dinî yapılar hakkında bilgiler sunulmuş; belli başlı su yollarından ve şehrin su ihtiyacını karşılayan kaynaklardan bahsedilmiştir.

Diyarbakır, önemli bir kültür merkezidir. XIX. yüzyıla gelindiğinde, cami ve mescitlerin müstemilâtından olmak üzere on üç, müstakil olarak beş medrese faaliyettedir. İki dâru'l-kurrâ,¹ bir muallimhâne ve iki kütüphane, bu yüzyılda Diyarbakır'da eğitim ve kültür hizmeti vermektedir.

Üçüncü bölümde, şehrin demografik yapısı ayrıntılı olarak incelenmiş, dördüncü bölüm şehir yönetimine ve şehrin idarî yapısına tahsis edilmiş-

¹ Dâru'l-kurrâ, Kur'ân-ı Kerîm'i okuma ilminin ihtisas derecesinde öğretildiği mektep demektir. Kitapta bu terkip, "darû'l-kura, darû'l-kura" şeklinde hatalı yazılmıştır. (Bkz. s. 77 ve 78). Kurrâ, "okuyan" anlamına gelen kârî'nin çoğuludur. Kurâ ise "köy" anlamındaki karye kelimesinin çoğul halidir. Kurrâ kelimesi, "kurâ" olarak "şeyhu'l-kurrâ" terkinde de yanlış yazılmıştır. (s. 77).

tir. Diyarbakır'ın toplam nüfusu ve nüfus hareketleri incelenmiş, şehir nüfusunun analizi yapılmıştır. Kitabın beşinci ve altıncı bölümleri, Diyarbakır'ın sosyal yapısı ile iktisadî durumuna ayrılmıştır. Bu bölümlerde, Diyarbakır Eyaleti'nin idarî taksimatı, şehir yönetimi, şehirdeki imar ve sağlık hizmetleri; yönetim-halk ilişkileri ele alınmıştır. Diyarbakır şehrindeki sosyal tabakalaşma, müslim ve gayrimüslimlerin aile yapıları, halkın birbirleriyle münasebetleri değerlendirilmiş; Diyarbakır'ın iktisadî hayatı tablolarla izah edilmiştir.

Bibliyografya kitabın sonunda yer almaktadır. Yazar, başta Diyarbakır Şer'iyye sicilleri olmak üzere, Harput, Mardin, Eğin ve Gaziantep sicillerinden; Osmanlı Arşivi'nin muhtelif tasniflerinden, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Topkapı Sarayı Müzesi ile Elazığ Müzesi arşivlerinden yararlanmıştır. Kitabın genel dizini vardır. Diyarbakır'ın, inceleme konusu olan döneme ait şehir planı ile muhtelif haritaları ek olarak ilave edilmiştir.

***Fransız İhtilâli ve Türk-Fransız Diplomasi Münâsebetleri
(1789-1802),***

İsmail Soysal, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1964, 386 s.

XV. ve XVIII. yüzyıllar arası Türk-Fransız münasebetlerinin tarihçesinden bahsettikten sonra müellif, konuyu yirmi bölümde incelemiştir. Enver Ziya Karal'ın bir sunuş yazısı yazdığı bu kitabın müellifi, 1947-1951 yılları arasında Paris Büyükelçiliği'nde başkâtip sıfatıyla çalışırken, Fransa Dışişleri Arşivi ile Fransa Milli Kütüphanesi'nden yararlandığını ifade etmektedir.

Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802),

Enver Ziya Karal, İstanbul, 1938, 230 s.

Bu eserde, XVIII. yüzyılın son üç yılı ile XIX. yüzyılın ilk iki yılını kapsayan bir zaman diliminde cereyan eden Fransa'nın Mısır'ı işgali, bu işgal çerçevesinde gelişen uluslararası olaylar ve münasebetler incelenmektedir.

Kitap, Mısır'ın fizikî ve beşerî coğrafyası hakkında verdiği bilgilerle, Osmanlı Devleti'nin, halkının kahir ekseriyetinin müslüman olduğu bu güney eyaletini tanıtmakla başlamaktadır. Konunun beş bölümde incelendiği kitapta birinci bölüm, Osmanlı İdaresi altındaki Mısır'a ayrılmıştır: 1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılan Mısır'da idarî, malî ve askerî teşkilât yeniden düzenlenmiştir. Mısır'ın üç önemli özelliği vardır: (1) Osmanlı Devleti teşkilatlandığı zaman Mısır'da Memlûklülerden tevârüs eden gelişmiş bir devlet teşkilatı vardır. (2) Mısır'da hakim du-

rumda olan Memlûklüler ve Mısır'ın otokton halkı Müslümandır. (3) Mısır Osmanlı Devleti'nin başkentine hayli uzak bir mesafededir. Bu üç önemli özellik çerçevesinde müellif, Mısır'da kurulan Osmanlı idaresi hakkındaki düşüncelerini ve Mısır'a dair yazı yazarların görüşlerini serdetmiştir.

İkinci bölümde Fransa'nın Mısır Seferi tahlil edilmiş; XVII. ve XVIII. asırlarda Fransa'nın Mısır'ı istila projeleri, Fransa İhtilali ve Osmanlı Devleti ile Napolyon'un şahsiyeti; İtalya savaşları ve Mısır'a sefer fikrinin menşei gibi Mısır seferi öncesi konular üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, seferin hazırlık safhası, "Seferin Hazırlık Safhası ve Osmanlı Devleti", "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İstilas ve Osmanlı Devleti" başlıklarıyla Mısır seferi anlatılmaktadır. Mısır'ın işgalinden sonra, Osmanlı Devleti'nin uluslararası arenada girdiği faaliyetler, "Osmanlı-Rus-İngiliz İttifakı" başlığıyla dördüncü bölümün konusunu ve Mısır seferinin neticeleri beşinci bölümü teşkil etmektedir.

Kitapta dokuz adet belge fotokopisi bulunmaktadır: (1) Malta'nın Fransız filosu tarafından işgali hakkında Ali Efendinin Bâb-ı Âli'ye gönderdiği rapor, (2) Mısır ulemasının, Fransızların işgali üzerine kendilerine yardım edilmesi için İstanbul'a gönderdikleri tahrirat, (3) Her sene Mısır'dan gönderilen zahîre ile yaşayan Medine ahalsinin, Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali üzerine hallerinden şikâyet yollu Bâb-ı Âli'ye gönderdiği mahzar, (4) Fransız işgalinden önce Mısır'ın idaresini paylaşmış olan Murat ve İbrahim beylerin, Mısır'ın işgal sûretini Bâb-ı Âli'ye bildiren mektubu, (5) Fransa Genelkurmay Başkanı Berthier'in Gaze'yi işgalinde, evinde kalacak halka dokunulmayacağını bildiren beyannâmesi, (6) Bonapart'ın Gaze halkına, hattı hareketini izahı ve kendilerine dokunulmayacağına dair teminat beyannâmesi, (7) Ali Efendinin Fransa donanmasının Malta'yı işgal etmekle vazifesinin bittiğine dair Bâb-ı Âli'ye mektubu, (8) Ebuhor'da esir düşen Köse Mustafa Paşanın Bonapart ile mülakâtına dair Bâb-ı Âli'ye gönderilen tahrirat, (9) Mısır seferinden sonra Ali Efendi ile Bonapart arasında imzalanan ilk barış şartları. İndeks ile kitapta kullanılan belgelerin fihristi kitabın sonuna konulmuştur.

Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1802-1806),

Enver Ziya Karal, İstanbul, 1939, 144 s.

III. Selim'in, şehzadeliği sırasında ülkenin içinde bulunduğu durumla ilgilenmeye başladığı, askerî alanda Osmanlı Devleti karşısında üstünlük sağlayan Avrupa devletlerinin askerî ve idarî kurumları hakkında bilgi sahibi olmak için Fransa Kralı XVI. Louis ile mektuplaştığı bilinmektedir. Tahta

çıktıktan sonra, bu maksatla, Avrupa devletlerini yakinen tanımak için Viyana, Berlin, Londra ve Paris gibi Avrupa'nın önemli başkentlerinde daimî elçilikler ihdas ederek buralara büyük elçiler tayin etmiştir.

Tayin ettiği bu daimî elçiler arasında, daha sonra II. Mahmut dönemi devlet yönetiminde ve siyasî faaliyetlerde mühim roller oynayacak olan Halet Efendi de vardır. Karal'ın, Halet Efendinin "Paris Büyükelçiliği Dönemi"ne tahsis ettiği bu eser, ağırlıklı olarak Osmanlı arşiv belgelerine dayanılarak kaleme alınmıştır. Çalışmada, Halet Efendinin kişiliği, Paris'e atandıktan sonra, burada geçirdiği dört yıla yakın zamana ait Paris hayatı; Halet Efendinin Fransa ve Fransızlara dair gözlem ve düşünceleri ele alınmış, elçilikteki ilk faaliyetlerinden bahisle bu döneme ait Osmanlı-Fransa ilişkileri gözden geçirilmiştir.

Bonapart, Mısır'dan firarından sonra (22 Ağustos 1799), Fransa'da bir darbe ile Direktuar Hükümeti'ni devirerek yerine üç konsülün yönetiminde bir rejim oluşturmuştur. Daha sonra, Bonapart'ın Hariciye nâzırlığını yapacak olan Talleyran'ın öncülüğünde gerçekleştirilen bir manevra ile Bonapart ailesinin imparatorluk ailesi olduğuna Fransa halkı ikna edilerek halk oylamasına gidilmiş, oylama neticesinde Bonapart'ın imparatorluk devri başlamıştır (4 Temmuz 1804). Fransa'daki bu gelişmeler, Halet Efendinin elçilik dönemine rastladığı için eserde yer almış ve Bonapart dönemi Fransası ile Bâb-ı Âli arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi (1831-1841),

Dr. Şinasi Altundağ, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988, 168 s.

Eserin ilk baskısı 1945 yılında yapılmıştır. Yerli ve batılı kaynaklarla beraber, konu ile ilgili Arapça yayın ve yazmaları da kullanan müellif, bir Osmanlı askerinin Mısır'da valiliğe nasıl yükseldiğini ve buradaki faaliyetlerini incelemiştir. Kitabın önsözünde, incelenen konunun ehemmiyeti izah edilmiş ve kullanılan kaynakların bir analizi yapılmıştır.

Türkiye, Mısır ve Suriye arşivlerinin taranarak konu ile ilgili toplanılan malzemenin kullanıldığı bu çalışmanın girişinde, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve Suriye'deki emelleri üzerinde durulmuş, Mısır meselesinin mahiyeti, Mehmet Ali'nin Suriye'ye taarruzu sıralarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Avrupa devletlerinin durumu değerlendirilmiştir.

Birinci kısımda iki ana başlık vardır: (1) Mehmet Ali Paşanın oğlu İbrahim Paşanın Suriye'ye taarruzu, Suriye ve Anadolu'daki harpleri, (2) Diplomatik müzâkereler ve neticeleri: Burada Kütahya anlaşması, Hünkâr İskelesi ve Münchengrätz muâhedeleri anlatılmıştır.

Mahmud II. Zamanında Bosna-Hersek,**Dr. Ahmet Cevat Eren, İstanbul, 1965, 168 s.**

II. Mahmud Zamanında Bosna-Hersek, yazarının 1950 yılında Graz Üniversitesi'nde bulunduğu müddet zarfında ve 1953 yılında Münih'te yaptığı araştırma gezisinde, yabancı dillerde konu ile ilgili yazılan eserler ile Osmanlı arşiv belgelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Kitabın konu başlıkları şunlardır: (1) XIX. Yüzyıl Başlarında Bosna Eyaleti'nin Durumuna Toplu Bir Bakış. Bu ana başlık altında; Bosna Eyaleti, özellikleri, kaptanlıkları, idarede görülen aksaklıklar; Bosna ve Napolyon Bonapart, Sırp İhtilali ve Bosna, (2) Mahmud II'nin Eyaletleri Merkeze Bağlama Teşebbüsü, (3) Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması için Gönderilen Ferman ve Ayaklanmaların Şiddetlenmesi, (4) Abdürrahim Paşanın Bosna'ya Gelişi ve Visoko Olayı, (5) Ali Namık Paşanın Bosna Valiliğine Tayini, 1828-1829 Türk-Rus Harplerinin Bosna'da Tepkileri, (6) Hüseyin Kaptan, Kaptanlar Toplantısı, (7) Hüseyin Kaptan ve Miloş-Sadrazam Mehmed Reşid Paşanın Mağlûbiyeti, (8) Hüseyin Kaptan'ın Kendisini Bosna Valisi İlan Etmesi, (9) Ayaklanmaların Bastırılması, Hüseyin Kaptan'ın Avusturya'ya Sığınması ve Tekrar Af Olunarak İstanbul'a Gelmesi, (10) Eyaletin Merkeze Bağlanması.

II. Mahmud,**Yılmaz Öztuna, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1989, 111 s.**

II. Mahmud, Sultan I. Abdülhamid ile Nakşidil Sultan'ın oğludur. 20 Temmuz 1785 tarihinde² Topkapı Sarayı'nda doğmuştur. Babasının vefatında henüz dört yaşlarındadır. Tahta çıkan amcasının oğlu Sultan III. Selim'in yakın alakası ve himayesi ile terbiye görmüş ve yakınında yetişmiştir. III. Selim'in, tahta çıktıktan birkaç sene sonra, "Nizâm-ı Cedîd" adıyla devlet teşkilatında başlattığı ıslahat çalışmalarını yakinen görerek büyümüştür.

Nizâm-ı Cedîd'in, tarihe Boğaz Yamakları İsyanı olarak geçen 1807 baharındaki yeniçeri ayaklanmasıyla kaldırılmasını ve hâmisî Sultan III. Selim'in iktidardan uzaklaştırılmasını yaşayarak görmüştür. III. Selim'den sonra, II. Mahmud'un altı yaş büyüğü kardeşi IV. Mustafa Osmanlı tahtına çıkınca veliaht olmuş, 1808 yılında Alemdar Mustafa Paşanın, III. Selim'i tekrar tahta çıkarma girişimi ile meydana gelen ihtilalde III. Selim, Sultan IV. Mustafa taraftarlarınca katledilmiş, veliaht Mahmut isyancıların elinden zor kurtulmuştur.

Bunun üzerine Alemdar, IV. Mustafa'yı tahttan indirerek yerine, ölümün eşliğinden dönen II. Mahmud'u geçirmiştir. Osmanlı tahtına, bu süreçte

² Doğum tarihinin yılını Enver Ziya Karal 1784 olarak vermektedir. Bkz. *Osmanlı Tarihi*, 3. baskı, Ankara, 1970, c. V, s. 96-97, Lev. X.

olup bitenlerin sebeplerini öğrenmiş, ıslahat çalışmalarının önündeki engelleri tespit etmiş olarak çıkan II. Mahmud, 1826 yılına kadar on sekiz yıl metotlu bir şekilde çalışarak ıslahatlar için en büyük engeli teşkil eden Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmıştır.

Üç bölüm üzerine tertip edilen eserin birinci bölümünde yazar, II. Mahmud'un biyografisi çerçevesinde, şehzadelik döneminden başlayarak yetişmesini, şahsiyet ve karakterini incelemiş; yaşantısı, yakın çevresi, eşleri ve çocukları hakkında bilgiler vermiştir.

II. Mahmud'un hükümdarlık dönemini iki devreye ayırarak ikinci bölümde işleyen yazar; birinci devreyi, saltanatın ilk safhası, yani 1808-1826 yılları arasındaki ıslahat öncesi safha diye isimlendirmiştir ki, bu zaman zarfında II. Mahmud, ıslahat öncesi stabilizasyon çalışmalarına ağırlık vermiş, tasarladığı reformlara hazırlık yapmıştır. Bu dönemde pek çok hadise meydana gelmiştir: 15 Kasım 1808 tarihinde, literatüre Alemdar Vak'ası olarak geçen ve yeniçerilerin tekrar gücü ellerine geçirdiği isyan patlak vermiş, Alemdar Mustafa Paşa hayatını kaybetmiş, paşanın yakın çevresindeki devlet ricalinin bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı saltanat merkezini terke mecbur olmuştur.

1809-1812 Osmanlı-Rus Savaşı ve bu savaşın sonunda aktedilen Bükreş Muâhede (28 Mayıs 1812), II. Mahmud saltanatının ilk devresinde meydana gelen önemli olaylardır. Arabistan Yarımadası'nda Vehhâbiler isyan etmiş, Necid ve Hicaz'ın büyük bir kısmını ele geçirmiştir. Bunun üzerine Bâb-ı Âli, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşaya müracaat etmiş, Mehmet Ali Paşanın henüz on dokuz yaşındaki ikinci oğlu Tosun'a vezâret rütbesi verilerek bir ordu ile Hicaz bölgesine sevk edilmiş, 1812'den 1816'ya kadar devam eden savaşlarla bölge Vehhâbilerden temizlenmiş ve II. Mahmud'a "gazi" ünvanı verilmiştir. Yunan ihtilali, Tepedelenli Ali Paşa gâilesi ve Sırp isyanları, Sultan Mahmud saltanatının bu devresinde meydana gelmiş belli başlı olaylardır.

Kitabın bu bölümünde, 11.844.192 kilometre karelik yüzölçümü ve 58.308.000 nüfusu ile Osmanlı Devleti, başta Britanya Krallığı olmak üzere, Fransa, Prusya, Avusturya, İspanya, Portekiz, Rusya, İran, Çin ve Japonya gibi dönemin diğer büyük devletleriyle rakamlar verilerek mukayese edilmiştir.

Üçüncü bölüm, 1826-1839 devresine tahsis edilmiştir. Bu devre II. Mahmud döneminin ikinci devresidir; 1826 sonrası, yani reformlar devresidir. 15 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı kaldırılmış, yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adıyla yeni bir ordunun teşkiline başlanmış; idare, maliye, adliye, eğitim ve diğer alanlardaki reformlar gerçekleştirilmiştir. Ye-

niden yapılanma çerçevesinde, Sadrazamlık Başvekilliğe, Reisülküttaplık Hâriciye Nezareti'ne, Sadaret Kethüdalığı Dâhiliye Nezareti'ne dönüştürülmüş, devletin resmî yayın organı olarak 1831 yılında Takvîm-i Vekâyi 'in neşrine başlanmıştır.

Bazı önemli siyasî olaylar ve savaşlar da, II. Mahmud saltanatının bu devresinde meydana gelmiştir: 20 Ekim 1827 tarihinde İngiltere, Fransa ve Rusya müttefik donanmaları, Navarin'de demirli bulunan Osmanlı donanmasını ablukaya alarak pek çok savaş gemisini batırması, bu baskında sekiz bin asker şehit olmuştur. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve bu savaşı neticelendiren Edirne Antlaşması (14 Eylül 1829) bu devrenin önemli siyasî olaylarındandır. 1830 yılında Fransa Cezayir'i işgal etmiş; 1831-1833 yılları arasında Mısır isyanının ilk safhası başlamış, 1839'a gelindiğinde Mısır, Osmanlı Devleti için daha ciddi bir problem olarak devam etmektedir. Mısır meselesinin ikinci safhasının başladığı 1839 yılında II. Mahmud'un ölümü vuku bulmuştur.

Osmanlı padişahları arasında uzun müddet saltanat sürenler arasında bulunan II. Mahmut, 31 yıllık saltanatın ardından, 1 Temmuz 1839 tarihinde 54 yaşında vefat etmiştir. Bu bölüme, II. Mahmut devri şeyhülislâmlarının bir listesi ilave edilmiştir.

Meşhur Rumeli Ayânlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa,

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, İstanbul: Türk Tarih Kurumu, 1942, 246 s.+53 adet faksimile belge, Alemdar'ın portresi, Alemdar'ın kabrine ait iki resim.

Kitap, II. Mahmut'un tahta çıkışı sırasında üçbuçuk ay kadar sadrazamlık yapmış ve aynı zamanda Rumeli'nin meşhur ayânlarından olan Alemdar Mustafa Paşanın bir monografisi olmakla beraber, diğer iki önemli Rumeli Ayânı Tirsinikli İsmail ve Yılık oğlu Süleyman hakkında da bilgiler sunmaktadır.

Ayân, genel olarak bir bölgenin, kasaba veya şehrin ileri gelenleri hakkında kullanılan bir kelimedir. Osmanlı yönetiminde ayân, bir vilayet veya kazada, yönetim işleriyle ilgili olarak halk ile hükümet arasındaki işlemlerde aracılık yapan kimsedir. Ayânlar, buldukları beldenin nüfuzlu aileleri arasında belde halkı tarafından seçilirlerdi ve bu seçimlerde hükümetin bir dahli bulunmamaktadır.

Rumeli'nin bu üç meşhur ayânını konu edinen Uzunçarşılı'nın bu eseri onbeş fasıldan meydana gelmiştir. I. Fasil başlangıç mahiyetinde olup, burada Rumeli'nin ve Anadolu'nun belli başlı ayân ailelerinden bahsedil-

miştir. II. Fasıl da ayânlar başlığı altında ayân ve ayânlık hakkında bilgi verilmiş, III. Fazıl Tirsinikli Oğlu İsmail Ağa, IV. Fasil Yıllık Oğlu Süleyman Ağaya tahsis edilmiştir.

Kitabın V. Fasil ile XIV. Fasıllar arası kısmı (40-196 sayfalar) Alemdar Mustafa Paşaya ayrılmıştır. 194 ve 195. sayfalarda paşanın çocukları ve torunlarını gösteren bir cetvel bulunmaktadır. XV. Fasil (198-230 sayfalar) bazı belgelerin metinlerini içermektedir. Kitabın sonunda iki dizin yer almaktadır. İlk dizin analitik ve alfabetik isimler indeksidir. Diğer dizin kitapta geçen tarih terimlerini göstermektedir.

***Osmanlı'da Dönüm Noktası, (III. Selim Hayatı ve Islahatları),
Adil Şen, Ankara, Şubat 2003, xx + 410 s.***

Üç bölüm üzerine tanzim edilen bu monografik eser bir doktora çalışmasıdır. Birinci bölüm, Sultan Selim'in tahta çıkışı sırasındaki siyasî duruma tahsis edilmiş; bu çerçevede, 1787 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşları ile Osmanlı-Fransız savaşı ve 1806'daki Osmanlı-Rus savaşı incelenmiş, iç siyasette eyaletlerin durumu gözden geçirilerek iç isyanlar, dağlı eşkiyası ve ayânlar hakkında bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde III. Selim'in hayatı ve şahsiyeti ele alınmış; burada eğitimi, tahta çıkışı, devlet yönetiminde çevresi, idarî ve ilmî faaliyetleri ile sanat alanında, müzikte çalışmaları anlatılmıştır. Eserin üçüncü bölümü islahat hareketlerine ayrılmış ve ilk teşebbüsler, islahat lâyhalarının tamamı muhtevasıyla tanıtılmış; askerî, idarî, mâlî, ilmî ve siyasî alanlarda gerçekleştirilen reformlar bu bölümün ana konularını oluşturmuştur.

Kitap, Osmanlı arşiv malzemesi, yazma eserler ve konu ile ilgili belli başlı araştırmalar kullanılarak hazırlanmıştır. Yazma eserlerden bir kısmının karşılaştırmalı neşirleri yapılmasına rağmen, sadece tek yazma nüsha ile iktifâ edilmiştir. Mesela, bu yazmalardan biri, Ahmed Cavid'in *Hadika-i Vekâyi*'i dört nüsha olup, hazırlanan ilmî edisyonu 1998 yılında Türk Tarih Kurumu yayınları arasında neşredilmiştir.

***XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Anatomi,
(Şânîzâde-Bianchi),***

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil-Bedizel Zülfikar, İstanbul, 1991, 80+102 s.

Eser, II. Mahmud devri hekim ve vak'anüvislerinden Şânîzâde Mehmet Ataullah Efendi üzerine hazırlanmış olup, Şânîzâde'nin iki cephesini incelemektedir ve iki ayrı kitap birarada basılmıştır. Birinci kitap, seksen sayfadır ve Osmanlı İmparatorluğu'nda "XIX. Yüzyılda Anatomi" başlığını taşımaktadır. Aykut Kazancıgil tarafından hazırlanan bu kitapta genel hatları-

la Osmanlı hekimliğinde anatomi ve Şânîzâde'nin anatomiye dair çalışmaları incelenmiştir.

İkinci kitapta, Şânîzâde'nin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Yüz iki sayfadan ibaret olan bu kitap, M. Bedizel Zülfikar tarafından İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Bilim Dalı'nda hazırlanmış yüksek lisans tezidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı, 1831,

Enver Ziya Karal, Ankara, 1943, 216 s.

Bu eser, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından neşredilmiştir ve yapılan ilk nüfus sayımı konusunda hazırlandığı için de önemli bir çalışmadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda öteden beri hem nüfus sayımı ve hem de toprak yazımına ehemmiyet verilmiştir. Bilhassa imparatorluk topraklarına katılan yeni bölgelerde, insan gücünün ve işlenebilir toprak potansiyelinin tespiti bakımından bu sayım ve yazımlar hayati önem taşımaktaydı.

II. Mahmut devrinde gerçekleştirilen bu ilk nüfus sayımı, modern anlamda bir genel nüfus sayımı değildir. Çünkü sayım, sadece erkek nüfusu esas alınarak yapılmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın ilgâsından sonra kurulan yeni ordu Asâkir-i Mansûre'ye asker temininde erkek nüfusunun bilinmesine ihtiyaç vardı. Bu maksatla, yapılacak sayımın esaslarını belirlemek, gerekli talimatları hazırlamak ve sayımı organize etmek için İstanbul'da Cerîde Nezâreti kurulmuştur.

Sayımın halk dinî gruplara göre sayılmıştır: Bütün sancak, kaza, nâhiye ve çiftlik gibi yerleşim birimlerindeki halk İslâm ve reâyâ diye iki ana gruba ayrılmış; Rumeli taraflarında bulunan Kıptiler, müslim ve gayrimüslim olarak ayrı ayrı yazılmışlardır. Böylece Anadolu ve Rumeli cihetlerinde yaşayan Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi erkek nüfus sayısı tespit edilmiştir.

Kitabın başlangıç kısmında, Osmanlı Devleti ve reaya hakkında bilgiler verilmiştir. Reâyâ, önceleri devlete tâbi olan herkese, yani yönetilenlere denilirken, daha sonraları sadece müslüman olmayanlar için kullanılan bir deyim olmuştur. Kitabın bu kısmında, Osmanlı Devleti'nde nüfus sayımı ve toprak yazımı; 1831 nüfus sayımı ve bu sayımın özellikleri ile sayılan yerler belirtilmiş, sayımda uygulanan yöntem ve sayımın neticeleri anlatılmıştır.

1831 nüfus sayımını gösteren defterin bir sûreti ile sayıma ait belgeler kitaba dercedilmiş; kitabın sonuna, nüfus sayımı sonuçlarını gösteren tablolar, Anadolu ve Rumeli tarafları ayrı ayrı olmak üzere ilave edilmiştir. sayım, şer'î memurlar eliyle yapılmış, görevli memurun ismi ile sayım yaptığı yer birlikte gösterilmiştir. Nüfustan başka mahalle ve evlerin sayısı gösterildiği gibi, aşiretlerin çadır sayısı da belirlenmiştir.

Selim III'ün Biyografisi,

Dr. Ahmet Cevat Eren, İstanbul, 1964, 72 s.

Bu araştırma, yazarın önsözde belirttiğine göre, *İslâm Ansiklopedisi*'nde yayınlanmak üzere III. Selim maddesi için kaleme alınmıştır.³ Ancak bir ansiklopedi maddesi için hayli uzun olduğundan dolayı, araştırmanın ayrıca basılması düşünülmüş ve III. Selim biyografisi böyle meydana gelmiştir.

Kitapta bölümler ya da konu başlıkları yoktur. Fakat III. Selim'in hayatı, saltanat dönemindeki belli başlı faaliyetler ve siyasî olaylar, romen rakamları ile birbirinden tefrik edilmiş, böylece III. Selim ve devri on ana fasıl halinde sunulmuştur. Son fasıl "XI" rakamıyla gösterilmesine rağmen kitapta on fasıl bulunmaktadır. Nitekim kitabın 59. sayfasında "IX" rakamı, bunu takiben 65. sayfasında XI rakamı bulunmaktadır. İndeksi bulunmayan kitabın sonunda, yazarın araştırmasında kullandığı kaynakların bir listesi verilmiştir.

Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları,

Enver Ziya Karal, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999, 167 s.

Enver Ziya Karal'ın bu adla neşrettiği iki kitabından ilkidir. İlk baskısı 1942 yılında yapılan bu eserin, yine aynı adla, fakat Nizâm-ı Cedîd devriyle ilgili hatt-ı hümayunları ihtiva eden ikinci kitabı, 1946 yılında Türk Tarih Kurumu yayınları arasında çıkmıştır.

Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Selim'in şehzadelik devresi ele alınmış; doğuşu, tahsil ve terbiyesi ile kafes hayatı incelenmiştir. İkinci bölüm, Sultan Selim'in hükümdarlık dönemini ihtiva etmektedir. Bu dönem üç ana başlık altında tetkik edilmiştir: (1) Tahta çıkışı, (2) Selim III devrinin savaşları ve siyasî pürüzleri, (3) Selim III devrinde meydana gelen isyanlar. Bu üç ana başlıkta toplanmış olan konular, III. Selim'in konulara dair yayımladığı hatt-ı hümayunlarla anlatılmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde, kitabın metninde yer almayan ve III. Selim'e ait belgeler yer almaktadır. Belgeler, III. Selim'in biyografisi, bazı vezirlere gönderdiği hatt-ı hümayunlar, Ordu-yı hümayun ile Mısır'a giden görevlilerle yerlerine vekil olarak bırakılan memurların listesi, Fransa elçisi Sebastiyani'nin karısını kaybetmesi üzerine III. Selim'in teessür ve tâziyetini bildiren belge gibi pek çok konuya dair vesikadan ibarettir. 99 adet hatt-ı hümayun ile 18 adet vesikanın fihristleri kitabın başına konulmuştur.

3 Bkz. A. Cevat Eren, "Selim III." *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1980, c. X, s. 441-457.

Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları –Nizam-ı Cedid- 1789-1807,
Enver Ziya Karal, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988, 210 s.

Karal'ın hatt-ı hümayunlar serisinin ikincisi olan bu kitapta, III. Selim'in, Nizâm-ı Cedid hareketi çerçevesinde yapılan ıslahatlarla ilgili çıkarıldığı hatt-ı hümayunları incelenmiştir. Konu Nizam-ı Cedid olunca, eserin planı da bu çerçevede oluşmuştur: Girişte, "Yakınçağlar Başında Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumuna Genel Bir Bakış" başlığı altında, III. Selim'in tahta çıktığı sırada devletin içinde bulunduğu durumun bir genel değerlendirmesi yapılmıştır: Osmanlı Devleti, XIX. yüzyıla girilirken mesâha bakımından dünyanın en büyük devletlerindedir. Üç kıtada toprakları vardır ve bu topraklar üzerinde, muhtelif din ve ırklara mensup yirmi beş milyon insan yaşamaktadır.

Burada, devletin çatısını oluşturan üç rükün; padişah, sadrazam ve şeyhülislâm ile devlet teşkilatı hakkında özet bilgiler verilmiştir. Osmanlı Devleti bu dönemlerde, dört yüz bin civarında yeniçeriden oluşan bir orduya sahiptir. Ancak yeniçeriler, ulûfe defterine kayıtlı olmanın, dolayısıyla devlet hazinesinden maaş almanın ötesinde bir kıymet ifade etmemektedir. Bunlardan sadece altmış bini faaldir ve yalnızca yirmi beş bini savaşa katılabilecek durumdadır. Fakat savaşa katılabilenlerin çoğunun, savaşa dair iptidâî bilgileri olmadığı gibi, bunlar silah kullanamamaktadır ve yürüyüş de alışkın değildir. Kısaca Yeniçeri Ocağı, manasız bir insan yığından ibarettir.

Osmanlı Devleti, III. Selim devrinde otuz dört eyalete taksim edilmiş bulunuyordu. Bu vilayetlerden on biri Avrupa'da, on dokuzu Asya'da ve dördü Afrika'da bulunmaktadır. Eyaletler de sancaklara ayrılmıştır: Sancakların elli sekizi Avrupa kıtasında ve yüz on altısı Asya kıtasındadır. Afrika'da Trablusgarb, Tunus ve Cezayir zaman içinde yarı müstakil bir idare tarzına sahip olmuştur. Eyalet ve sancakları birer paşa yönetir. Ayrıca ayân ve mütesellimler, idarî ve malî işlerde yönetime ortaklıklar. Bu geniş coğrafyada yayılmış bulunan taşra idare birimlerinin yönetiminde zaman zaman sıkıntılar yaşanmaktadır. Valilerin, sancak beylerinin güçsüz oldukları yerlerde, yerli halktan olan ayân ve mütesellimler, çoğu zaman vergiler yüzünden halka baskı uygulamakta, halkın isyanına sebep olmaktadır.

III. Selim'de, şehzadeliği sırasında devlet idaresinin içinde bulunduğu olumsuz durum karşısında, ıslahatla ilgili bazı düşünceler oluşmuş ve olgunlaşmıştır. İktidara geldiğinde bu düşünceler projeler haline getirilerek Nizâm-ı Cedid adı altında uygulanmaya konulmuştur. Nizâm-ı Cedid hareketi ile ilgili III. Selim'in hatt-ı hümayunlarını ihtiva eden bu kitap, on iki ana başlık altında konuları incelemektedir. Birinci ile dördüncü başlıklar

arası Nizâm-ı Cedîd hareketi öncesini işlemektedir: (1) Yakınçağlar başında Osmanlı İmparatorluğunun durumuna genel bir bakış, (2) Selim III'ün padişah olmadan önce ıslahat hakkında düşünceleri ve teşebbüsleri, (3) Selim III'ün padişah olduktan sonra ilk ıslahat teşebbüsleri, (4) Nizam-ı Cedîd'in hazırlık safhası.

Beş ile on birinci başlıklar arası kısım, devletin yönetiminde yapılan ıslahatlar ve getirilen yeniliklerle ilgilidir: (5) Askeri alanda ıslahat, (6) İdare alanında ıslahat, (7) İlmiyede ıslahat, (8) İktisadî alanda ıslahat, (9) Ticaret alanında ıslahat, (10) Siyasî alanda ıslahat, (11) Diploması alanında ıslahat. Kitabın on ikinci başlığı çalışmanın sonuç kısmıdır. Ayrıca biri, 4 Zilhicce 1207/13 Temmuz 1793 tarihinde Bebek Bahçesi'nde İngiltere elçileriyle yapılan mükâleme mazbatasını metni, diğeri elçi olarak Fransa'ya tayin olunan Muhib Efendiye verilen talimatnâmenin metni olmak üzere iki vesika bu kısımda yer almaktadır. İngiltere heyetiyle, Londra'da tesis edilecek daimî elçilik hususu görüşülmüş ve elçilik ile ilgili protokol karara bağlanmıştır. Kitabın indeksi vardır.

*Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne,
Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi (1776-1826),
Kemal Beydilli, İstanbul, 1995, 550 s.*

Uzun soluklu ve yorucu bir çalışmanın mahsulü olan bu eser, beş bölüm üzere tertip edilmiştir. Birinci bölüm Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun'un tarihçesidir ve şu başlıklar altında konu incelenmiştir: Bahrî'den Berrî'ye Geçiş, Model Arayışları: D'Ohson, İnşası ve Yerleri, Mefrûşât-Döşenilen Eşyalar, Hoca ve Kütüphâne Odaları, Mühendishâne'de Çalışanlar ve Maaşlar, Okutulan Dersler ve Eğitim, Mühendishâne'nin Hançerli Sultan Yalısı'na (Eyüp) Taşınması ve Eski Binanın Depo Olarak Kullanılması (1806), Mühendishâne'nin İlk Müstakil Kanunnâmesi, 1806 ve 1808 Tarihli Kanunnâmelerin Mukayese ve Tahlili, İstihdâm Edilen Yabancı Uzmanlar.

İkinci bölüm "Mühendishâne Matbaası'nın Kurulması ve Faaliyetleri (1797-1824)" ana başlığı altında telif edilmiştir: Mühendishâne Matbaası'nın Kurulması: Râşid Efendiden Satın Alınan Müteferrika Bakıyyesi Basmahâne Takımı, "Basmahâne Odası" (1797), Yeni Dökülen Hurûfât ve Basım Tezgâhları; Fransız Elçiliği'nden Alınan Basmahâne Takımı; Matbaa Nizâmnamesi; Matbaa'nın Üsküdar'a (Harem'e) Taşınması (1802), İşletme ve Faaliyeti ve Tekrar İstanbul Tarafına nakledilmesi (1824).

Üçüncü bölümde Mühendishâne Matbaası'nda basılan bazı eserler hakkında bilgi verilmiş ve basılan eserlerin basım masraf dökümleri listeler halinde sunulmuştur. *Tableau des Nouveaux Reglemens de l'Empire Ot-*

toman, Atlas-ı Kebîr, Lehcetü'l-lugat-Vankulu Lugatı, Vauban Tercümeleri, Kâmûs Tercümesi, Miyârü'l-etibbâ ve Mir'âtü'l-ebdân, Siyer-i Kebîr Tercümesi, Rezk ü nasb-ı Hiyâm ve bazı ders kitapları ile risâleler, Mühendishâne Matbaası'nda basılan eserlerdir. Bu eserlerle ilgili görsel malzeme ve resimlere de büyük ölçüde yer verilmiştir.

Mühendishâne Kütüphanesi dördüncü bölümde incelenmiştir. Bu bölümde, kütüphanenin kuruluşu, kitapların temini, Mühendishâne'ye konulan âlet ve edevât hakkında bilgi verilmiş; serhat kaleleri planları ve haritalarının muhafazasına dair 1794 tarihinde çıkarılan nizâmnâme, ilk kütüphâne nizâmı ve hâfız-ı kütüb tayini ile mevcudun yoklanması anlatılmıştır. Kitap mevcudunu, âlet ve edevât dökümünü gösteren listeler hakkında gözlemler; listelerdeki âlet ve edevât dökümleri, Mühendishâne-i Bahrî'nin kitap mevcudâtı ve âlet edevât dökümleri bu bölümde incelenen belli başlı konulardandır.

Kitabın beşinci ve son bölümü "Müteferrik Hizmetler"e tahsis edilmiştir. Bu başlık altında görevliler hakkında bilgi verilmiş, basılan bazı eserlerin cins, adet ve fiyatları belirtilmiş; âlet ve edevât imali ve kullanımı ile kırtasiye ihtiyacı hakkında malumat sunulmuştur. Sonuç'ta bir genel değerlendirme yapılmış, 1801 senesinden 1836 senesine kadar aralıklarla yapılan dökümlerle ilgili beş adet liste çıkarılmıştır.

Ekler kısmında dokuz adet ek vardır: Bu ekler, kitapta bahsedilen nizamnâmeler, çalışanların maaşları, vazifeleri, kâğıt ve sair ihtiyaçlar ile bazı vesikalardır. Vesikalardan örnekler verilmiş, resim ve vesikaların listesi yapılmıştır. Kitabın sonunda kaynaklar ve literatür ile analitik indeks yer almaktadır. Metin dışında *Atlas-ı Kebîr*'den sekiz adet levha ilave edilmiştir.

Metin Neşirleri

Câbî Târihi, Târih-i Sultan Selim-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni,
Mehmet Ali Beyhan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003,II c.,
LXV + 1104 s.

Câbî Tarihi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yabancı Tarih Anabilim Dalı'nda doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır. Bilinen üç nüshasından, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi Kısmı'nda 2152 numarada kayıtlı bulunan ve müellif nüshası olduğu kabul edilen nüsha esas alınarak, Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Kitaplığı'nda KA 282 numara ile kayıtlı nüsha ile karşılaştırılarak neşre hazırlanmıştır. Üçüncü nüsha, 1910-1911 yılları arasında Seyyid Ahmed Tebrizî tarafından Esat

Efendi nüshasından istinsah edilen muahhar bir nüshadır ve Almanya'da Marburg Devlet Kütüphanesi Şark Yazmaları Kısmı'nda 1034 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. İki cilt olarak basılan bu eserin birinci cildi girişinde (I-LXV sayfalar), birinci bölümde müellif ve eseri tanıtılmış; müellifin biyografisi, mevcut bilgilerin elverdiği ölçüde kaleme alınmış, yazma nüshaların tavsifi ve tarihçeleri hakkında detaylı bilgiler verilerek eserin dil ve üslubuna dair tahlilî bir inceleme yapılmıştır.

İkinci bölümde *Câbî Tarihi*'nin kaynakları; müellifin müşâhedeleri, yazılı kaynaklar ve istimaî kaynaklar başlıkları altında örneklerle anlatılmış, üçüncü bölümde ise, eserin muhtevası, ilmî kıymeti ve metnin neşre hazırlanması esnasında takip edilen metot hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölüme metnin konu fihristi ilave edilmiş ve analitik genel bir dizin ikinci cildin sonuna eklenmiştir. *Câbî Tarihi*'nin orijinali üç cilttir ve bu üç cilt, tek cilt halinde ciltlenmiş olup neşrinde, ilk iki cildi birinci cilt ve üçüncü cildi ikinci cilt olarak tertip edilmiştir.

Müellifinin Ayasofya Câbisi olması hasebiyle *Câbî Tarihi* diye bilinen bu vekayiname, muhteva bakımından I. Abdülhamit döneminin sonu, III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmut devrinin ilk beş yılını kapsar. Müellif ismi, biyografik ve bibliyografik kaynaklarda, Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*'nin üçüncü cildinde 181. sayfadaki dipnotu dışında hiçbir yerde geçmediği için yanlış olarak araştırmacılar tarafından Câbî İsmet Bey⁴ ve Câbî Said⁵ diye zikredilmiştir. Bu isimlerin, hangi gerekçelere istinaden yakıştırıldığı bilinmemekle beraber, Alemdar Mustafa Paşa maddesinin telifinde kaynak gösterilen vekayinâmenin müellifi doğru olarak Câbî Ömer Efendi⁶ diye gösterilmiştir. Müellif isminin tespitindeki bu karışıklık, umumiyetle yazma eserlerde müellif ismi ve şöhretinin eserin baş taraflarında geçmemesinden kaynaklanmaktadır. İsim tespitinin doğru yapılabilmesi için, yazmanın baştan sona incelenmesiyle mümkündür. Bu da, *Câbî Tarihi* gibi hacimli bir yazma için hayli zordur. Nitekim, 622 varaklık *Câbî Tarihi*'nin müellif ismi ve şöhreti, sadece bir defa olmak üzere, 379a varakında yazılı bulunmaktadır.

4 Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, 1985, s. 53, 57, 62, 116.

5 Semavi Eyice, "Mango Cyril: Material for the Study of Mosaic of St. Sophia at İstanbul, 1962, Harvard University", *Belleten*, 1964, c. XXVIII, sy. 112, s. 777; M. Cavit Baysun, "Mustafa IV", *İA*, c. VIII, s. 708 vd.; Ahmet Cevat Eren, "Selim III", *İA*, c. X, s. 442 vd.; Reşat Ekrem Koçu, *Tarih Kaynaklarımız*, Tercüman, 4, 20 Mart 1975; Yılmaz Öztuna, *II. Mahmut*, Ankara, 1989, s.19-20.

6 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Mustafa Paşa (Alemdar)", *İA*, c. VIII, s. 727; Ömer Efendi ismi, *Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları*'na atfen Almanya'daki Şark Yazmaları Kataloqları'na da alınmıştır. Bkz. Barbara Flemming, *Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland*, Band XIII, 1, 1968, s. 163.

Bu eserin, III. Selim'in saltanat dönemi (1203-1222/1789-1807) ile, IV. Mustafa'nın ondört aylık saltanatı bir tarafa, II. Mahmud'un saltanatının ilk beş yılını da (1223-1229'un başı/1808-1813) kapsadığı göz önünde bulundurulduğunda, ismi her iki hükümdarın devrine teşmil edilerek "Târihi-i Sultân Selim-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni" olarak tesbit edilmiştir.⁷

Câbi Tarihi, XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın başları olmak üzere yirmi beş yıllık bir tarih kesitini bize sunmaktadır. Bu çeyrek asırlık tarih diliminde cereyan eden olayların ve gelişmelerin büyük bir kısmına, bilhassa imparatorluk başkentinde olanlarına, müellif tanıklık etmiştir. Eserde olaylar günlük kaydedilmiştir ve bu tarihi olaylar yelpazesinde; 1789 yılında Özi Kalesi'nin düşüşü üzerine duyduğu üzüntüden dolayı felç geçiren I. Abdülhamid'in vefatı, Sultan III. Selim'in tahta çıkışı, Nizâm-ı Cedîd hareketi, Fransa'nın Mısır'ı işgali, Mısır'ın istirdâdı, bazı ayân ve derebeylerin isyanları, Avrupa devletleri arasındaki savaşları, Boğaz Yamakları (Kabakçı) isyanı, III. Selim'in tahtan indirilmesi, IV. Mustafa'nın iclâsı, Alemdar Mustafa Paşanın bir darbe ile Sultan Mustafa'yı tahtan indirerek Sultan Mahmud'u tahta çıkarması, Selim ve Mustafa'nın katledilmeleri, Alemdar vak'ası gibi literatürde yer alan önemli hadiseleri müellif yaşayarak ve duyarak kaydetmiştir.

Kapsadığı dönemin bu belli başlı olayları dışında, İstanbul'da âdetâ günlük yaşamın bir parçası haline gelen yeniçeri kavgaları, yeniçerilerin halka karşı zorbalıkları; gasp, hırsızlık, ırza tecavüz gibi emniyeti ihlal edici ve asayiş bozan hareketlerin, huzuru temin etmesi gereken yeniçerilerden sâdır olması, halkın bu zümreye karşı nefretini mûcib olmuş ve bu nefret giderek artmıştır. Müellif, halkın çarşı-pazarda, kahvehanelerde yeniçerilerin zorbalıklarını konuşmalarını günlük olarak yazmıştır. Bu tür kayıtlar, halkın günlük dedikoduları gibi algılansa da, bir bakıma daha sonra meydana gelen "tarihî olayların" arka planını ve zeminini oluşturduklarından önem arzederler.

Pahalılık, fiyat hareketleri, zaman zaman vuku bulan darlıklar, narh belirlemeleri, tedavüldeki para cinslerinin alım gücü gibi sosyal hayatın ekonomik cephesine dair verilen bilgiler ve çarşı-pazar denetimleriyle ilgili nakledilen anekdotlar, dönemin iktisat tarihi için önemli malzemeyi teşkil etmektedir. Ayrıca devlet bürokrasisinin işleyişi, umumi tevcihatlar; vezâret ve valilik atamaları, ilmiye tevcihleri gibi idare tarihi açısından ehemmiyetli bilgiler yanında; bazı devlet ricali hakkındaki otantik nakiller; doğum ve ölümler gibi biyografik malumatlar *Câbi Tarihi*'ni, yakınçağ Osmanlı ta-

7 Bkz. Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. III, s. 181, dipnot; İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları, İstanbul, 1943, s. 224; Atsız, "Tanınmamış Osmanlı Tarihleri", *Türk Kütüphanecileri Derneği Bülteni*, 1957, sy. 1-2

rihinin vazgeçilemez kaynakları arasına zikredilmeye değer kılmaktadır. Devrin İstanbul'unda, yapıların ahşap ağırlıklı olmasından dolayı sıklıkla meydana gelen ürkütücü yangınlar, zelzele, fırtına, yıldırım düşmesi gibi doğal afetlerle ilgili mühim bilgiler de sunan *Câbi Tarihi*, muhteva bakımından hayli zengindir.

Orijinal metinde konu başlıkları, bab, fasıl, kısım gibi konuları birbirinden ayıran unsurlar bulunmamaktadır. Metin bir bütün halinde yazılmış olup, konudan konuya geçiş yapılmıştır. Neşre hazırlanırken bu hacimli metnin konularına göre bir fihristi hazırlanmış ve konu başlıkları oluşturularak ait oldukları yerlere, büyük harflerle köşeli parantez içine yazılmış, bu şekilde ortaya çıkan altı yüz konu başlığı *Câbi Tarihi*'ni kullanılabilir kılmıştır. Ayrıca metnin ihtiva ettiği yıllar, ilgili mahallere yine köşeli parantez içinde majüskül yazılarak eserin kronolojik takibi kolaylaştırılmıştır.

*Gülzâr-ı Fütûhât, Bir Görgü Tanığı'nın Kalemile
Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı,*

Mehmet Ali Beyhan, İstanbul, Mayıs 2001, XLV +92 s. ve 83 y.

Şirvanlı Fatih Efendinin, II. Mahmut döneminin önemli hadiselerinden biri olan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışını anlatan bu eserin, kütüphanelerde müellif nüshası dışında iki müstensah nüshası da bulunmaktadır. Ancak eser hakkında bibliyografik kaynaklarda bilgi bulunmadığı gibi, müellifine dair biyografi kitaplarındaki bilgiler de yetersizdir. Eserin neşrinde, müellif hakkında elde edilen verilerle Şirvanlı Fatih Efendinin biyografisi kaleme alınmış, *Gülzâr-ı Fütûhat*'ın nüshalarının etraflı bir tanıtımı yapılmıştır.

Gülzâr-ı Fütûhât metni iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısmı Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışını anlatır: Bu kısımda, yeniçerilerin devlete ve millete verdikleri zararlardan, ocaklarının ıslah kabul etmez ve düzen tutmaz yapısından; ocağın ilgâsı safhalarından ve Asâkir-i Mansûre'nin kuruluşundan bahsedilmektedir. "Gazâ ve cihâd"ın faziletini ve II. Mahmud'un savaş vasıtalarını hazırlamak hususunda gerçekleştirdiği işleri bu bölümde anlatan müellif; ocağın Bektâşî tarîkatı ile münasebeti, ocağın ilgâsından sonra Bektâşî tekkelerinin kapatılması, önde gelen mensuplarının sürgünü gibi olaylara ve Hacı Bektâş-ı Velî hakkında biyografik bilgilere bu kısımda yer vermiştir. II. Mahmud'un faaliyetlerini bir "teceddüd hareketi" çerçevesinde değerlendiren müellif, II. Mahmud'u "ashab-ı mie"den, yani müceddid olduğunu ileri sürmekte, bu bağlamda müceddidlerin hususiyetlerine dair bilgiler sunmaktadır: II. Mahmut, tahta çıkışından (1808) Yeniçeri Ocağı'nın ilga tarihine kadar (1826) on sekiz yıllık iktidarı döneminde, Hicaz

bölgesindeki Vehhâbî hareketini bastırmış, Yanya'da Tepedelenli Ali Paşa'nın başına buyruk yönetimine son vermiştir. 1821 Yılında çıkan Rum isyanı, etkileri ve cesâmeti bakımından, iki Avrupa devletiyle savaş haline muâdildir ve bu isyan terkil edilmiştir. En önemli hadise, şüphesiz Yeniçeri Ocağı'nın ilgâsıdır. Osmanlı Devleti'nin Yeniçeri Ocağı'nı ilgâ hususundaki niyeti yüz elli senelik bir maziye dayanmaktadır ve bu niyeti II. Mahmut, yirmi bir dakika gibi kısa bir sürede gerçekleştirmiştir. Bu işlerin her birisi, müellife göre, herhangi bir Avrupa devletini en azından on beş yıl uğraştıracak kadar büyüktür.

Eserin ikinci kısmında, başta müellifin memleketi olan Şirvan olmak üzere, Dağıstan, Gürcistan, İran ve Rusya gibi Osmanlı Devleti'nin komşu ülkeleriyle nüfuz sahasındaki kavimlere yer verilmiş; bu ülkelerin tarihi, coğrafyası, askerî güçleri, folklor ve etnolojisi hakkında bilgiler sunulmuştur.

Gülzâr-ı Fütûhât'ın üç nüshasının karşılaştırmalı metniyle beraber, seksen üç varaklık Süleymaniye nüshasının faksimilesi de verilmiştir. Kitabın genel indeksi vardır. *Gülzâr-ı Fütûhât* ile *Netîceti'l-vekâyi*'in neşri, beş-on sene öncesine kadar Vak'a-yı Hayriyye'nin yegâne monografisi sayılan Esad Efendinin *Üss-i Zaferi* ile beraber Yeniçeri Ocağı'nın ilgâsı literatürünü zenginleştirmiştir.

Hadîka-i Vekâyi,

Adnan Baycar, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998, XL + 273 s.

Eserin müellifi olan III. Selim'in sirkâtiplerinden Ahmed Câvid Efendinin doğum tarihi bilinmemektedir. Sirkâtipleri padişahların en yakın ve en muteber adamlarındandır. Hükümdarın şahsında devletin sırlarına vâkif oldukları için saray çevresinde itibarları hayli yüksektir. Tanzimattan sonra, bürokratik işlemlerin artmasına paralel olarak saraydaki yazı işleri de genişleyince, kâtiplerin sayısı artırılmış ve sirkâtipliği ünvanı başkâtip olarak değiştirilmiştir.

1803 yılında vefat eden Ahmed Câvid'in, bu eserinden başka, *Tarih-i Ahmed Câvid* veya *Müntehabât-ı Ahmed Câvid Bey* ile *Verd-i Mutarrâ* adını verdiği Osman-zâde Ahmed Tâib'in *Hadîkatü'l-Vüzerâ*'sına yaptığı zeyli vardır. *Hadîka-i Vekâyi*, 15 Mayıs 1790-27 Şubat 1791 tarihleri arası dokuz buçuk aylık hadiseleri ihtiva etmektedir. Olaylar günlük olarak kaydedilmiş olup, bu zaman diliminde III. Selim'in ihsanları, Hırka-i Şerîf'in ziyarete açılması, Ramazan hilâlinin görülmesi; devlet ricâlinin tayin ve azilleri, padişahın Topkapı, Beşiktaş ve sâir saraylara nakli gibi yapılan geleneksel işlemler ile rutin olaylara yer verilmiş; Prusya ile Lehistan arasındaki savunma işbirliği senedi, Prusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan ticarî antlaşma

ve Avusturya ile yapılan mütareke metinleri, Rusya-İsveç arasında imzalanan antlaşma sûretleri gibi uluslararası münasebetlere dair belgeler esere alınmıştır.

Bu tarihler arasında İstanbul'da vuku bulan yangınlar, zelzeleler kaydedilmiş; meyhanelerin kapatılması, müskirâtın yasaklanması, fuhşun kontrol altına alınması gibi başkentin asayişine dair alınan bazı tedbirler zikredilmiştir. Devletin çatısını meydana getiren üç sınıfın; ilmiye, seyfiye ve mülkiyenin bozulması çöküşün habercisidir: Bilginler bilgi üretirler, üretilen bu bilgi ile düşünce ve teknik alanlarda gelişmeler sağlanır, bu gelişmeler milletlerarası yarışta ülkenin yerini belirler. Askerler iç ve dış emniyeti sağlar; mülkiyeyi oluşturan bürokrasi devletin çarkını işletir. Bir devlet için hayatî olan bu üç sınıfın bozulma emâreleri, Osmanlı Devleti'nde III. Selim devrinden çok önceleri görülmeye başlanmış, ancak radikal tedbirler III. Selim'in iktidara gelmesi ile gündeme gelmiştir. *Hadîka-i Vekâyi'*de, devlet bünyesinde meydana gelen bozulmanın sebeplerini tespit gayretleri ve tahir çalışmaları hakkında bilgiler aktarılmıştır.

Hadîka-i Vekâyi', bilinen dört nüshasından, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine kısmında 1343 numara ile kayıtlı bulunan nüsha ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Eski Eserler Bölümü Türkçe Yazmaları kısmındaki 5999 numaralı nüsha karşılaştırılarak, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır. Diğer iki nüshasından biri, yine Üniversite Kütüphanesi Türkçe Yazmalar kısmında 6037 numaralı nüsha ile Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar kısmındaki nüshadır. Bu nüshanın kayıt numarası belirtilmemiştir.⁸

Eserin giriş ve değerlendirme kısmı dört bölüm üzerine tertip edilmiştir: Birinci bölümde müellifin hayatı, İkinci bölümde eserleri hakkında bilgiler verilmiş ve *Hadîka-i Vekâyi'* in nüshaları tanıtılmıştır. Üçüncü bölüm, müellifin tarihçilik metodu ve eserlerinin üslubuna tahsis edilmiş, dördüncü bölümde metin neşre hazırlanırken takip edilen usul anlatılmıştır. 1-255 sayfalar arasında 140 varaklık metnin transkripsiyonu yeralmakta ve 257-273 sayfalarında alfabetik dizin bulunmaktadır.

İbretnüümâ-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin),

Ahmet Öğreten, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2002, LIII + 654 s.

İbretnüümâ-yı Devlet, Divân-ı hümayun kâtiplerinden Mustafa Kesbî tarafından kaleme alınmıştır. Dönem olarak 1121 yılından 1213 yılına kadar,

⁸ Bkz.*Hadîka-i Vekâyi'* ; Ankara, 1998, s. xxv.

muhteva bakımından, ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerine dair bilgi ve belgeler ihtiva eden *İbretnü-mâ-yı Devlet*, bir nüshası Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Tarih 484 numarada, diğer nüshası ise İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 5943 numarada kayıtlı iki nüsha olup toplam 218 varak hacminindedir. Ahmet Öğreten tarafından doktora tezi olarak neşre hazırlanmıştır.

Tarihe "1182 (1768) Seferi" diye geçen ve Küçük Kaynarca Antlaşması (17 Temmuz 1774) ile sonuçlanacak olan Osmanlı-Rus Savaşı, *İbretnü-mâ'*nin bahsettiği konular arasındadır. *Cevdet Tarihi'*nin kaynakları arasında yer alan *İbretnü-mâ-yı Devlet*, Osmanlı Tarihi'nin XVIII. yüzyıl sonu, dolayısıyla Sultan III. Selim'in saltanatının ilk dört yılı için önemli bilgiler sunmaktadır.

Eserin neşrinde, elli üç sayfa tutan tenkit ve tahlil kısmı yedi bölümden oluşmuştur. Sırasıyla bu kısımda, yazmanın adı, te'lif sebebi ve te'lif tarihi incelenmiş; eser ve müellifi hakkında bilgiler verilmiştir. Mevcut yazmaların tavsifi yapılarak Mustafa Kesbi'nin istifade ettiği kaynaklar belirtilmiş, eserin dili, ifade tarzı ve muhtevası hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

Sihhatli bir metin transkripsiyonu yapılmış ve metnin sonuna *İbretnü-mâ'*nin indeksi ilave edilmiştir.

Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri,

Kemal Beydilli-İlhan Şahin, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001, 245 s.

Mahmud Râif Efendi, III. Selim devrinin tanınmış devlet adamlarındandır. III. Selim'in tahta çıktıktan sonra uygulamaya koyduğu reformlar paketi Nizâm-ı Cedîd'e dair kaleme aldığı ve 1798 yılında İstanbul'da Mühendishâne-i Berrî Matbaası'nda Fransızca neşredilen eseriyle bilinmektedir. Mahmud Râif'in eseri, daha sonra Almanca, Arapça ve Türkçe olarak da neşredilmiştir.

"*Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri*" adıyla neşredilen bu kitapta yazarlar, Nizâm-ı Cedîd ile ilgili olarak zamanında yazılan eserleri tasnife tâbi tutarak bir değerlendirme yapmışlardır. Kitabın "Giriş"ini oluşturan bu değerlendirmede, Nizâm-ı Cedîd faaliyetlerine dair yazılan eserler: (1) Nizâm-ı Cedîd'i tanıtan eserler, (2) Nizâm-ı Cedîd'i savunan eserler, (3) Nizâm-ı Cedîd hareketinin eksik ve aksaklarını belirterek Nizâm-ı Cedîd'i tenkit eden eserler, (4) Nizâm-ı Cedîd'le ilgili neler yapılması gerektiğini izah eden eserler olmak üzere dört ana gruba ayrılmış ve bu tasnif çerçevesinde eserler üzerinde durularak tanıtılmıştır.

Kitabın birinci bölümünde, Mahmud Râif Efendinin eserinin daha önce yapılan neşirleri hakkında bilgi verilmektedir: Eser, İstanbul'daki neşrinden sonra 1802'de Berlin'de Almanca olarak basılmıştır. Almanca neşri,

Prusya Kraliyet subaylarından J.H. von Menu tarafından Fransızca'dan Almanca'ya yapılan çevirisiyle gerçekleşmiştir. Von Menu, Mahmud Râif'in eserinin, kendisine Osmanlı Devleti'nin Berlin'deki elçisi Mehmed Es'ad tarafından verildiğini, muhtevâsını ilgi çekici bulduğundan Almanca'ya çevirdiğini ifade etmiştir.⁹ Yazarlar, Almanca nüshanın, kataloglarda bulunmakla beraber, Almanya'daki büyük kütüphanelerde yapılan araştırmalarda, II. Dünya Savaşı sırasında "kaybolmuş ve dolayısıyla mevcudu bulunmayan eserler sınıfı"nda yer aldığını, ancak eserin Münih Üniversitesi'ne bağlı Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kütüphanesi'nde bulunduğunu ve bir fotokopisini elde ettiklerini belirtmektedirler.

Eserin diğer bir neşri Arapça olarak, Fransızca baskısı esas alınmak suretiyle tercümesi Hâlid Ziyâde tarafından yapılarak 1985'te Trablus-Lübnan'da gerçekleştirilmiştir. Arapça neşirde mütercim, Arapça tercümenin baş tarafına bir değerlendirme yazısı koymuş; bu değerlendirmede kendisinin, III. Selim dönemi üzerine yaptığı bazı çalışmalarına işaret etmiş, III. Ahmed zamanında yapılan ıslahatlara dair genel bilgiler vermiş, III. Selim devri ıslahat hareketlerinin özellikleri üzerinde durmuş ve nihayet Mahmud Râif'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdikten sonra, tercüme ettiği eserin muhtevâsı hakkında malumat sunmuştur.

Mahmud Râif'in eserinin Türkçe neşri, 1988'de yapılmıştır. H. Hatemi ve A. Terzioğlu tarafından Fransızca faksimilesi ve Türkçe tercümesi ile birlikte hazırlanan eser, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Yayınları arasında çıkmıştır. Yazarlar, bu neşrin fevkalâde zayıf olduğunu, birçok tercüme hatasıyla malul bulunduğunu, tercümede metne sadık kalınmadığını, örneklemeler yaparak belirtmişler ve detaylı bir değerlendirmede bulunmuşlardır.¹⁰

İkinci bölüm, Mahmud Râif'in biyografisine ayrılmıştır. Mahmud Râif'in hayatı, araştırmaların ve arşiv belgelerinin ışığında ayrıntılı olarak yazılmıştır. Üçüncü bölümde Mahmud Râif Efendinin eserleri tanıtılmıştır: İngilizce ve Fransızca gibi dillerde bulunan haritaların tercüme edilerek genişletilmesiyle meydana gelen *Harita Tercümeleri*, Mahmud Râif Efendinin Londra'da bulunduğu sırada Fransızca olarak hazırladığı *Ucâletü'l-coğrafıyye* veya *Cedîd Coğrafya'sı*, *İngiltere Sefâretnâmesi* gibi eserleri hakkında, ilmi kıymetlerine de işaret edilerek bilgiler verilmiştir. Son olarak bu bölümde, Mahmud Râif'in bahse konu olan eserinin, "muhtevâsı yanında, Mühendishâne Matbaası'nda basılan ilk eserler arasında bulunması ve basma sanatının parlak bir örneği olması"ndan dolayı önemi vurgulanmış ve eser ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁹ Bkz. *Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri*, s. 3.

¹⁰ *A.g.e.*, s. 6-20.

Eserde yer alan Nizâm-ı Cedîd ile ilgili nizâmnâmelerin muhteva bakımından özetleri dördüncü bölümde yer almaktadır: Burada, Nizâm-ı Îrâd-ı Cedîd-i Hümâyûn, Nizâm-ı Zahâyir, Nizâm-ı Yeniçeriyân, Nizâm-ı Cebeci-yân, Barut Nizâmı, Nizâm-ı Topçuyân, Nizâm-ı Arabacıyân, Topçu ve Arabacı Ocağı'nın Tertîb Olunan Süvârî Neferâtının Nizâmı, Topçu ve Arabacı Ortaları'nın Taşraya Me'mûriyyetleri Nizâmı, Nizâm-ı Humbaracıyân, Nizâm-ı Lağımcıyân, Nizâm-ı Tersâne-i Âmire, Bahr-ı Siyâh Boğazı'nda Vâki' Kılâ'-ı Seb'a Nizâmı, Bahr-ı Siyâh Boğazı'nda Vâki' Kılâ'-ı Erba'a Nizâmı ve son olarak Levend Çiftliği'nde Mu'allem Asker-i Sultânî Nizâmı olmak üzere on beş adet nizâmnâme günümüz diliyle aktarılmıştır.

Beşinci bölümde eserin Osmanlıca yazma metninin transkripsiyonu ve ilave olarak Fransızca nüshasında yer alan gravürlerin dökümü verilmiş, Bostancı tüfengcilerinin talimini gösteren gravürün açıklamaları yapılmıştır.

Kitabın indeksinden sonra (s. 87-93), "Ekler" kısmında Mahmud Râif Efendi ile ilgili hatt-ı hümayunlarla diğer arşiv belgelerinin okunuşları ve tıpkı basımları bulunmaktadır. Eserin, "Nümûne-i Menâzım-ı Cedîd-i Selim Hânî" adını taşıyan ve Süleymaniye-Tercüman Gazetesi Kütüphanesi, no. Y-51'de kayıtlı yegâne Osmanlıca yazma nüshası ile Fransızca neşrinin tıpkı basımları kitabın sonuna ilave edilmiştir.

Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü,

Kemal Beydilli, İstanbul: TATAV (Tarih ve Tabiat Vakfı) Yayını, 2001.

Bu çalışma, XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın başlarında, İstanbul- Beyazıt Semti'nde Soğanağa Câmîi İmamı Hâfız Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan tarihçenin neşri üzerine bina edilmiştir. Tarihçe, *Soğanağa Câmîi İmamı Mehmed Efendi'nin Cerîdesi* ismini taşımaktadır. Cerîde tek nüsha olup, Süleymaniye Kütüphanesi, Zühtü Bey Kısmı'nda 453 numara ile kayıtlıdır ve tamamı 49 varaktan ibarettir.

Mehmed Efendi'nin Cerîdesi, "I. Abdülhamid, III. Selim ve 1815'e gelinceye kadar II. Mahmud devrine ait kayıtları"¹¹ ihtiva etmektedir. Bu kayıtlar umumiyetle kronolojik bir sıra takip etmekle beraber, yer yer daha önceki tarihlere ait olayların da kaydedildiği görülmektedir. *Cerîde*, ihtiva ettiği kayıtların müellifin gözlemlerine dayanması ve devrin diğer kroniklerinin de değindiği olayları muhtevî olması bakımından yakınçağ Osmanlı tarihi için önemli bir kaynak hüviyetini taşımaktadır.

11 Bkz. *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, s. 93 vd.

Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, “Osmanlı Döneminde İmamlar” ana başlığı altında (s. 1-76), bu konudaki literatürün zaafiyetine rağmen yazar, arşiv belgeleri ışığında; askerî imamlar ile mahalle imamları, imamların eğitim durumları, tayin ve azilleri; maaş, emeklilik gibi imamların ekonomik vaziyetleri, saray imamları ve imamların görevlerine dair ayrıntılı bilgiler sunmuştur.

İkinci kısım, üç ana başlıktan oluşmaktadır: “Soğanağa Câmii ve Mahallesi” başlığı altında, Soğanağa Mahallesi’nin konumu belirtilmekte; bu mahallede, devlet ricâlinin, yüksek memurların, ulema ve sarayla irtibatı olan şahısların, muhtelif iş sahipleri ile zengin kesimin oturduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, Soğanağa Câmii’nin tarihçesi ve Soğanağa Mahallesi isminin menşei hakkında da bilgiler verilmektedir. Bu bilgilere göre, II. Bayezid devri soğancıbaşlarından Sinan Ağa, burada bir mescit yaptırmış ve mahalle Soğanağa ismiyle anılmıştır. *Cerîde*’de ismi geçen mahalle ahalisinden şahısların bir listesi verilmiş, mahallede bulunan hayır sahiplerinin isimleri tadâd edilmiştir. *Cerîde*’nin muhtevâsından hareketle, mahallede bir vefat ve zabtedilen terekesi, Soğanağa Câmii imamları, müezzini, kayımı ve bunların aileleriyle ilgili kayıtlar aktarılmış; *Cerîde*’nin muhtevâsı ve kaynak niteliği hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Soğanağa Câmii İmamı Hâfız Mehmed Efendi’nin Cerîdesi metni bu kısımda verilmiş (s. 99-236), bibliyografya bu kısma ilave edilmiştir. İkinci kısmın üçüncü ana başlığı “Ekler” adını taşımaktadır. Eklerde, çalışmada kullanılan arşiv belgelerinden seçmeler yapılarak ilave edilmiş, *Cerîde* metninden iki varak örnek olarak konulmuştur. Ayrıca, imamlara ait muhtelif resimlerle, imam tip ve kıyafetleri hakkında okuyucuya bir fikir vermeye çalışılmıştır. Alfabetik ve analitik dizin eserin kullanımını kolaylaştırmaktadır.

***Yeniçeri Ocağı’nın Kaldırılışı ve II. Mahmud’un Edirne Seyahati,
Mehmed Dâniş Bey ve Eserleri,
Şamil Mutlu, İstanbul, 1994, 148 s.***

Eserin aslı, II. Mahmud devri devlet ricâlinden, Safiye Sultan-zâde Mehmed Dâniş Beyin görgü tanığı olarak kaleme aldığı ve Yeniçeri Ocağı’nın ilgâsını anlatan *Netîcetü’l-vekâyi* ‘ile II. Mahmud’un Edirne seyahatini anlatan *Sefâretnâme-i Şâhî* adlı eserlerinin birarada neşrinden ibarettir.

Müellif Mehmed Dâniş Bey, IV. Murad’ın kızlarından Safiye Sultan’ın oğlu Mehmed Rezmî Beyin üçüncü kuşaktan torunu olduğundan Safiye Sultan-zâde diye şöhret bulmuştur. Babası İsmail Bey, 10 Şubat 1739-8 Ma-

yıs 1797 tarihleri arasında yaşamıştır. Mehmed Dâniş Beyin doğum tarihi bilinmemektedir. 6 Ekim 1837 tarihinde vefat eden müellif, hâcegân-ı Divân-ı hümayun'dandır. Hâcegân, "usta memur" anlamında kullanılan "hâce" kelimesinin Farsça çoğul şeklidir ve kendisine görev verilebilen, sorumluluk yüklenebilen memurlar için kullanılmaktadır.

Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Altı bölümden oluşan bu çalışmada; birinci bölümde müellifin hayatı ve eserleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, *Netîcetü'l-vekâyi*'in muhtevâsından hareketle, günümüzün diliyle Yeniçeri Ocağı'nın ilğası anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde *Sefâretnâme-i Şâhi* incelenmiş; II. Mahmud'un İstanbul dışına yaptığı gezileri ile 3 Haziran 1831 tarihinde başlayıp, Gelibolu-Çanakkale ve Edirne'yi kapsayarak 5 Temmuz'da sona eren gezisi anlatılmıştır.

Kitabın dördüncü bölümünde *Netîcetü'l-vekâyi*'in 28 varak, beşinci bölümde *Sefâretnâme-i Şâhi*'nin 14 varak tutarındaki transkribe metinleri yer almaktadır. Mehmed Dâniş Beyin de medfûn bulunduğu Beşiktaş'taki aile mezarlığı hakkında bilgiler ve resimler altıncı bölümü meydana getirmiştir. Ayrıca bu bölüme, mezarlığın lokalizasyonunu gösteren bir kroki ile alfabetik indeks ilave edilmiştir.

Vak'a-nüvîs Es'ad Efendi Tarihi (Bâkir Efendinin Zeyl ve İlâveleriyle, 1237-1241/1821-1826),

Doç. Dr. Ziya Yılmaz, İstanbul, 2000, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, c + 771 s.

Daha çok, Yeniçeri Ocağı'nın ilgasını anlatan Üss-i Zafer'i ile tanınan Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmet Es'ad Efendi, 1241-1264 (1825-1848) tarihleri arasında vak'anüvislik görevinde bulunmuştur. Tarihe, edebiyata dair pek çok eseri ve tercümelere bulunan Es'ad Efendinin vekayinâmesi, 1821-1826 yılları arası olayları ihtivâ etmektedir.

Kitabın romen rakamlarıyla ilk yüz sayfası üç bölüme ayrılmıştır: Birinci bölümde Es'ad Efendinin hayatı kaleme alınmış, ikinci bölümde eserleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve üçüncü bölümde, çeşitli yönleriyle, Es'ad Efendinin hayatı incelenerek şahsiyetinin tahlili yapılmıştır. 1-781 sayfalar arası, Es'ad Efendi Tarihi'nin muhtelif kütüphanelerde bulunan yazma nüshalarının karşılaştırmalı metnidir. Kitabın sonuna karma bir dizin konulmuştur.

Makaleler ve Tebliğler

- Ademoğlu, Ebru, "Yahya Naci Efendi ve Fırlatılan Cisimlerin Hareketiyle İlgili Eseri: Risâle-i Hikmet-i Tabiiye (1809)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, İstanbul, 2002, c. IV, sy. 1, s. 55-74.
- Adıyeke, Nükhet, "Girit'in Mehmet Ali Paşa Yönetimindeki Durumuna Dair Bir Rapor", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, Ankara, 1993, c. XV, sy. 19, s. 293-315 + 30 sayfa belge fotokopisi.
- Afyoncu, Erhan, "Mahmud Raif Efendi ve Ailesine Dair Kayıtlar, Vesikalar", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, 2000, sy. 2, s. 89-100.
- Akdağ, Mustafa, "Osmanlı Tarihinde Âyanlık Düzeni Devri, 1730-1839", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1975, c.VIII-XII, sy. 14-23, s. 51-61.
- Aksoy, Bülent, "Sultan III. Selim'in Öldürülmeden Bir Gece Önce Bestelediği Şarkı", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1997, sy. 8, s. 31-34.
- Akşin, Sina, "Sened-i İttifak ile Magna Carta'nın Karşılaştırılması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1994, c. XVI, sy. 27, s.115-123.
- Aktepe, Münir, "II. Mahmud Devrinde Osmanlı-Sardunya Münâsebetlerine Dair Bazı Belgeler", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, Ankara, 1986, c. XI, sy. 15, s. 89-144 + 53 adet belge fotokopisi.
- Aktepe, Münir, "II. Mahmud Devri Osmanlı İmparatorluğu ile Sardunya Krallığı Münâsebetlerine Dâir İrâde-i Seniyyeler", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, Ankara, 1988, c. XII, sy. 16, s. 101-112 + 17 adet belge fotokopisi.
- Aktepe, Münir, "II. Mahmud Devrinde Osmanlı-Sardunya Münâsebetlerine Dâir Bazı Belgeler III", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, Ankara, 1988, c. XIII, sy. 17, s. 183-212.
- Akyılmaz, Gül, "III. Selim'in Dış Politika Anlayışı ve Diploması Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 660-670.
- Akyüz, Yahya, "III. Selim Döneminde Bursa Medreselerinde Disiplin Islahatına İlişkin Bir Belge", *Belleten*, Ankara, 1979, c. XLIII, sy. 169-172, s. 761-766.
- Altundağ, Şinasi, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Esnasında Namık Paşa'nın Yardım Talep etmek üzere 1832 Senesinde Memuriyet-i mahsûsa ile Londra'ya Gönderilmesi", *Belleten*, Ankara, 1942, c. VI, sy. 23-24, s. 229-251.
- Altundağ, Şinasi, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Suriye'deki Hâkimiyeti Esnasında Tatbik Ettiği İdare Tarzı", *Belleten*, Ankara, 1944, c. VIII, sy. 30, s. 231-243.
- Altundağ, Şinasi, "Mehmet Ali İsyanı'nda Yardım Talebinde Bulunmak Üzere 1832 Tarihinde Namık Paşa'nın Hususi Elçi Olarak Londra'ya Gönderilmesi", *Tarih Vesikaları*, Birinci Teşrin 1944, c. III, sy. 14, s.127-136
- Altundağ, Şinasi, "Osmanlı İdaresinde Gürcüler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1952, c. X, sy. 1-2, s. 79-90. (Makale, bu konuda, II. Mahmud'un hatt-ı hümayunlarını ihtiva etmektedir.)

- Andreasyan, Hrand D., "III. Selim ve IV. Mustafa Devirlerine ait Georg Oğulokyan'ın Ruznâmesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1962, c. XII, sy. 16, s. 63-70.
- Arıkan, Zeki, "1821 Yunan İsyanının Başlangıcı", *Askeri Tarih Bülteni*, Şubat, 1987, 12 / 22, s. 97-133.
- Arıkan, Zeki, "1821 Ayvalık İsyanı", *Bellekten*, Ankara, 1988, c. LII, sy. 203, s. 571-600+ 1 harita.
- Aydın, Mahir, "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 81-106.
- Aydın, Mustafa, "XIX. Yüzyılın Başlarındaki Savaşlar Döneminde Polathane (Akça-âbât) Limanının Askerî Önemi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 2002, sy. 37, s. 51-58.
- Aykun, İbrahim, "Paskeviç ve Şark Seraskerliği ile İlişkileri", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 721-729.
- Baykal, İsmail, "Selim III. Devrinde İmdâd-ı Sefer için Para Basılmak Üzere Saray'dan Verilen Altın ve Gümüş Evânî Hakkında", *Tarih Vesikaları*, Ağustos 1944, c. III, sy. 13, s. 36-50.
- Baykara, Tuncer, "Asâkir-i Mansûrenin İlk Döneminde Talim Düzeninin Değişmesi", *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler II*, Ankara, 1983, s. 101-106.
- Baykara, Tuncer, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasının Sosyal Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 147-155.
- Baykara, Tuncer, "II. Mahmud'un İslahatında İç Temeller: 1826-1839", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994, s. 263-270.
- Bayram, Sadi, "III. Selim'in Vakfiyelerindeki Tezyinat ve Türk Süsleme Sanatına Batı Sanatının Tesirleri", *X. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1994, c. V, s. 2391-2397.
- Baysun, Cavit, "Mustafa Reşit Paşa'nın Paris ve Londra Elçilikleri Esnasında Siyasî Yazıları", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1941, c. I, sy. 1, s. 30-44; Ankara 1941, c. I, sy. 2, s. 145-155; Ankara 1941, c. I, sy. 4, s. 283-296; Ankara, 1942, c. I, sy. 6, s. 430-442; Ankara, 1942, c. II, sy. 7, s. 41-55; Ankara, 1942, c. II, sy. 9, s. 208-219; Ankara, 1944, c. III, sy. 13, s. 51-59; Ankara, 1949, c. III, sy. 15, s. 206-221.
- Bayur, Hikmet, "Maysor Sultanı Tipu ile Osmanlı Padişahlarından I. Abdülhamid ve III. Selim Arasındaki Mektuplaşma", *Bellekten*, Ankara, 1948, c. XII, sy. 47, s. 617-652.
- Beydilli, Kemal, "İgnatus Mouradgea D'Ohsson, Muradcan Tosunyan", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1984, sy. 34, s. 247-314.
- Beydilli, Kemal, "İlk Mühendislerimizden Seyyid Mustafa ve Nizâm-ı Cedid'e Dair Risâlesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1987, sy. 13, s. 387-479.

- Beydilli, Kemal, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Doğu Anadolu'dan Rusya'ya Göçürülen Ermeniler", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, Ankara 1988, c. XIII, sy. 17, s. 365-434.
- Beydilli, Kemal, "III. Selim Devrinde Verilen Bazı Muaf ve Müsellemlik Berâtları Hakkında: Foti Kalfa'nın Berâtı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Osmanlı-Türk Diplomatîği Semineri*, İstanbul, 1995, s. 75-89.
- Beydilli, Kemal, "Küçük Kaynarca'dan Tanzimat'a Islahat Düşünceleri", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 1999, sy. 8, s. 25-64.
- Beydilli, Kemal, "Dış Politika ve Ahlâk", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 1999, sy. 7, s. 47-56.
- Beydilli, Kemal, "Evraka, Evraka veya Errare Humanum Est", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 2000, sy. 9, s. 45-66. (III. Selim devrinde kaleme alınan Koca Sekbanbaşı Risâlesi'nin [*Hulâsatü'l-kelâm fî reddi'l-avâm*], müellifi üzerine yazılan bir makale).
- Beydilli, Kemal, "Kabakçı İsyanı Akabinde Hazırlanan Hücet-i Şer'iyeye", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, 2001, sy. 4, s. 33-48 + bir adet belge.
- Beyhan, Mehmet Ali, "Şânîzâde Tarihi'nin Kaynaklarından Câbî Tarihi", *Osmanlı Araştırmaları-The Journal of Ottoman Studies*, İstanbul, 1995, sy. XV, s. 239-283.
- Beyhan, Mehmet Ali, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışına Dair Bir Risâle: Gülzâr-ı Fütûhât", *Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, ATA DERGİSİ*, Konya, 1997, sy. 7, s. 237-250.
- Beyhan, Mehmet Ali, "Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı Üzerine Bazı Düşünceler: Vak'a-yı Hayriye", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 7, s. 258-272.
- Bitis, Alexander (çev. Nasuh Uslu), "1828-1829 Türk-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 703-720.
- Bıyıklı, Mustafa, "Şam Vak'ası (1831) ve Sonuçları", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 730-740.
- Bilim, Cahit, "Mustafa Rasih Paşa'nın Rusya Sefaretnamesi (30.1.1793-8.2.1794)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1996, sy. 7, s. 15-36.
- Bilim, Cahit Yalçın, "Osmanlılar'da Eğitimin Çağdaşlaşması, Askeri Okullar", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 237-244.
- Birinci, Ali, "Koca Segbanbaşı Risalesinin Müellifi Tokathı Mustafa Ağa (1131-1239)", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir, 1999, s. 105-120.
- Bostan, İdris, "İzn-i Sefine Defterleri ve Karadeniz'de Rusya ile Ticaret Yapan Devlet-i Aliyye Tüccarları, 1780-1846", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1991, sy. 6, s. 21-43 + 6 sayfa belge.
- Bostan, İdris, "Osmanlı Bahriyesinin Modernleşmesinde Yabancı Uzmanların Rolü (1785-1819)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1994, sy. 35, s. 177-192.
- Bruce, Mc. Gowan, "Osmanlı Avarız-Nüzül Teşekkülü, 1600-1830", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1981, c. II, s. 1328-1331.

- Büyüktuğrul, Amiral Afif, "Sultan II. Mahmud Döneminde Rütbe Alamenti Boyun Nişanları", *Belleten*, Ankara, 1983, c. XLVII, sy. 186, s. 537-544.
- Cezar, Yavuz, "Bir Âyân'ın Muhallefatı", *Belleten*, Ankara, 1977, c. XLI, sy. 161, s. 41-78.
- Çadircı, Musa, "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilatı'nın Kurulması üzerine bir İnceleme", *Belleten*, Ankara, 1970, c. XXXIV, sy. 135, s. 409-420.
- Çadircı, Musa, "II. Mahmut Döneminde Mütesellimlik Kurumu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1977, c. XXVIII, sy. 3-4, s. 287-296.
- Çadircı, Musa, "Ankara Sancağı'nda Nizâm-ı Cedîd Ortası'nın Teşkili ve Nizâm-ı Cedîd Askeri Kanunnamesi", *Belleten*, Ankara, 1972, c. XXXVI, sy. 141, s. 1-13.
- Çadircı, Musa, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilatının Kuruluşu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1975, c. VIII-XII, sy. 14-23, s. 63-75.
- Çadircı, Musa, "1830 Genel Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerinde Bir Araştırma", *Osmanlı Araştırmaları-The Journal of Ottoman Studies*, İstanbul, 1980, sy. I, s.109-132
- Çadircı, Musa, "Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzilhane ve Kiracıbaşılık", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1981, c. II, s. 1359-1365.
- Çadircı, Musa, "Tanzimatın İlanı Sırasında Kadılık Kurumu ve 1838 Tarihli Tarîk-i İlmîyye'ye Dair Ceza Kanunnamesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1982, c. XIV, sy. 25.
- Çadircı, Musa, "Osmanlı Ordusunda Yeni Düzenlemeler (1792-1869)", *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara, 1983, c. II, s. 85-98.
- Çataltepe, Sipahi, "III. Selim Devri Askerî İslahatı, Nizâm-ı Cedîd Ordusu", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 7, s. 241-249.
- Çetin, Atilla, "Osmanlı Taşra Yönetiminde Valilik Yapan Bazı Önemli Aileler", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 6, s. 145-152.
- Çiçek, Kemal, "Kıbrıs'ta Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu", *XII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1999, c. III, s. 1253-1259.
- Dadaş, Cevdet, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Medhiyelere Verilen Ödül Çeşitleri ve Bir Örnek Olarak II. Mahmud'a Takdim Edilen Esat Efendi'nin Kasidesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, Ağustos 2003, sy. 145, s. 181-189.
- Demir, Fevzi, "XIX. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi'nde Clientel (Kayırmacı) İlişkiler", *Osmanlı*, Ankara 1999, c. 6, s. 279-284.
- Derin, Fahri Çetin, "Kabakçı Mustafa Ayaklanmasına Dair Bir Tarihçe", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1973, sy. 27, s. 99-110.
- Derin, Fahri Ç., "Tüfengibaşı Ârif Efendi Tarihçesi", *Belleten*, Ankara, 1974, c. XXXVIII, sy. 151, s. 379-443
- Deringil, Selim, "II. Mahmud'un Dış Siyaseti ve Osmanlı Diplomasisi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 59-70.

- Derman, M. Uğur, "Sultan II. Mahmud'un Hattatlığı", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 37-47.
- Dosay, Melek, "İbrahim Edhem Paşa (1785-1865)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1996, sy. 7, s. 113-117.
- Ecer, Ahmet Vehbi, "Osmanlı Tarihinde Vehhabi Hareketinin Sebep ve Sonuçları", *IX. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1989, c. III, s. 1229-1237.
- Engin, Vahdettin, "Mahmud Râif Efendi Tarafından Kaleme Alınmış İngiltere Seyahati Gözlemleri", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir, 1999, s. 135-162.
- Ercan, Yavuz, "Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefâretnâmesi, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)", Ankara, Ocak 1991, sy. 2, s.73-125.
- Erdoğan, M. Akif, "18-19. Yüzyıl Osmanlı Panayırları ve Hafta Pazarlarına Dair Belgeler-I", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, Ocak 1994, sy. 5, s. 49-129.
- Erdoğan, M. Akif, "18-19. Yüzyıl Osmanlı Panayırları ve Hafta Pazarlarına Dair Belgeler-II", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1996, sy. 7, s. 339-384.
- Erdoğan, M. Akif, "Kıbrıs Adası'nın 1831 Tarihli Bir Osmanlı Nüfus Sayımı", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih İncelemeleri*, İzmir, 1997, sy. XII, s. 81-93.
- Erol, Mine, "Amerika'nın Tunus ile Olan İlişkileri (1796-1815)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 1982, c. XXX, sy. 1-2, s. 115-128.
- Ersoy, Hamit, "Batılılaşma Girişimleri ve Hariciye Nezaretinin Kuruluşu", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 6, s. 264-270.
- Erünsal, İsmail, "The Expansion and Reorganization of the Ottoman Library System, 1752-1839", *Bellekten*, Ankara, 1999, c. LXII, sy. 235, s. 831-849.
- Fehmi, İsmail, "1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1976, sy. 30, s. 23-38.
- Gencer, Ali İhsan, "Sakız Adasında Açılan Özel Bahriye Mektebi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Güney-Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1980, sy. 8-9, s. 103-116.
- Gencer, Ali İhsan, "İstanbul Tersanesi'nde Açılan İlk Tıp Mektebi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1978, sy. 31, s. 301-316.
- Glogg, Richard, "A Further Note on the French Newspapers of Istanbul during Revolutionary Period (1795-1797)", *Bellekten*, Ankara, 1975, c. XXXIX, sy. 155, s. 483-492.
- Gökçe, Cemal, "Edirne Âyânı Dağdeviren-oğlu Mehmed Ağa", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1968, c. XVII, sy. 22, s. 97-110.
- Gülsoy, Ufuk, "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rumeli'de Rus İşgaline Uğrayan Yerlerin Durumu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma*

- Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 21-35.
- Gülsoy, Ufuk, "1828 Yılında İstanbul'a Getirilen Varnalı Muhacirler", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir, 1992, sy. VII, s. 243-270.
- İşıksal, Turgut, "III.Selim'in Türk Topçuluğu'na Dair Bir Hatt-ı Hümayun'u", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1956, c. VIII, sy. 11-12, s. 179-184.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin, "19.Yüzyıl Başında Kültür Hayatı ve Beşiktaş Cemiyet-i İlimiyesi", *Bellekten*, Ankara, 1987, c. LI, sy. 200, s. 801-828.
- İlgürel, Mücteba, "Rusların Doğu Anadolu Siyaseti ve 1828-1829 İlk Rus İstilas", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1994, sy. 35, s. 167-176.
- İnalçık, Halil, "Yaş Muahedesinden Sonra Osmanlı-Rus Münâsebetleri, Rasih Efendi ve General Kutuzof Elçilikleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1946, sy. IV, s.195-203.
- İnalçık, Halil, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu", *Bellekten*, Ankara, 1964, c. XXVIII, sy. 112, s. 603-622.
- İnce, Kasım, "III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud Dönemi (1789-1839) Osmanlı Mimarisi Hakkında", *Osmanlı*, Ankara, 1999, sy. 10, s. 276-286.
- İpşirli, Mehmet, "II. Mahmud Döneminde Vakıfların İdaresi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 49-57.
- Karaçavuş, Ahmet, "XIX. Yüzyılda Trabzon Nüfusu", *Trabzon Tarihi Sempozyumu, Bildiriler*, Trabzon, 1999, s. 429-441.
- Karagöz, Mehmet, "Osmanlı Devleti'nde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1995, sy. 6, s.173-194.
- Karal, Enver Ziya, "Yunan Adalarının Fransızlar Tarafından İşgâli ve Osmanlı-Rus Münasebatı (1797-1798)", *Tarih Semineri Dergisi*, İstanbul, 1937, sy. I, s. 100-127.
- Karal, Enver Ziya, "Osmanlı Tarihine Dair Vesikalar: Bonneval'in Osmanlı Bahriyesi'ne Dair Raporu. Nizâm-ı Cedid Hakkında Vesikalar. Osmanlı Devleti'nin Durumuna Dair Rapor", *Bellekten*, Ankara, 1940, c. IV, sy. 14-15, s. 175-189.
- Karal, Enver Ziya, "Zarif Paşa'nın Hâtratu, 1816-1862", *Bellekten*, Ankara, 1940, c. IV, sy. 16, s. 443-494.
- Karal, Enver Ziya, "Selim III. Devrinde Osmanlı Bahriyesi Hakkında Vesikalar", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1941, c. I, sy. 3, s. 203-211.
- Karal, Enver Ziya, "Mehmed Namık Paşa'nın Hal Tercümesi, 1804-1892", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1942, c. II, sy. 9, s. 220-227.
- Karal, Enver Ziya, "Ragib Efendi'nin Islahat Lâyihası (Mahmud II. Devri)", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1942, c. I, sy. 5, s. 356-368.
- Karal, Enver Ziya, "Nizâm-ı Cedid'e Dair Lâyhalar, 1792", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1942, c. I, sy. 6, s. 414-425; Ankara, 1942, c. II, sy. 8, s. 104-111; Ankara, 1943, c. II, sy. 11, s. 342-351; Ankara, 1943, c. II, sy. 12, s. 424-432.

- Karal, Enver Ziya, "Ebubekir Râtüb Efendi'nin Nizâm-ı Cedid Islahatında Rolü", *V. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1960, s. 347-355.
- Kocabaşoğlu, Uygur, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Okulları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 340-349.
- Kocaoğlu, Mehmet, "The Revolt of Cavallan Mehmet Ali Pasha (1831-1841)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara-Ocak, 1994, sy. 5, s. 209-226.
- Kocaoğlu, Mehmet, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1995, sy. 6, s. 195-210.
- Kuran, Ercüment, "Fransa'nın Cezayir'e Tecavüzü (1827)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1953, c. III, sy. 5-6, s. 53-62.
- Kuran, Ercüment, "Osmanlı Daimi Elçisi Ali Aziz Efendi'nin Alman Şarkiyatçısı Friedrich von Diez ile Berlin'de İlmî ve Felsefi Muhâberâtı", *Bellekten*, Ankara, 1963, c. XXVII, sy. 105, s. 45-53
- Kuran, Ercüment, "Müsbet Bilimlerin Türkiye'ye Girişi (1797-1839)" *VII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1973, c. II, s. 671-675.
- Kuran, Ercüment, "Sultan II. Mahmud ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Gerçekleştirdikleri Reformların Karşılıklı Tesirleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 107-111.
- Kurat, Akdes Nimet, "Berberi Ocakları ile Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri (1774-1816)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1964, c. II, sy. 2-3, s. 175-213.
- Kurat, Akdes Nimet, "Türkiye Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikaları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1970, c. V, sy. 8-9, s. 287-371.
- Kutluoğlu, M. Hanefi, "Mehmed Ali Paşa'nın Suriye Seferi Öncesi Bu Bölgeye Yönelik Politikası ve Seferin Geri Planını Oluşturan Unsurlar", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1997, sy. 15, s. 457-475.
- Kürelî, İbrahim, "Abdurrahman Muhib Efendi'nin Paris Risâlesi", *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 1997, sy. 5, s. 177-197.
- Kütükoğlu, Mübahat S., "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Kıyâfeti ve Malzemesinin Temini Meselesi", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul, 1981, s. 519-605.
- Kütükoğlu, Mübahat S., "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu: Redif-i Asâkir-i Mansûre", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1982, sy. 12, s. 127-158.
- Kütükoğlu, Mübahat S., "Redif Askeri Giderlerini Karşılama Üzere Alınan Bir Vergi: İane-i Cihâdiyye", *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara, 1983, c. II, s. 145-166.
- Kütükoğlu, Mübahat S., "1826 Düzenlemesinden Sonra İzmir İhtisabı Muhasebeleri (1826-1838)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1997, sy. 15, s. 49-144.

- Kütükoğlu, Mübahat S., "İstanbul'da Ekmeğin Temininde Devletin Rolü, XVIII.-XIX. Yüzyıllar İçin Arşiv Kaynakları", *Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, ATA DERGİSİ*, Konya, 1997, sy. 7, s. 55-74.
- Kütükoğlu, Mübahat S., "Osmanlı Esnaf Sayımları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 2003, c. II, s. 405-410.
- Kütükoğlu, Bekir, "Sultan II. Mahmud Devri Osmanlı Tarihçiliği", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 11-19.
- Mantran, Robert, "Prelude Aux Tanzimat: Presse Et Enseignement, Deux Domaines De Reforme De Mahmut II.", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyomu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1994, s. 51-54.
- Mert, Özcan, "II. Mahmut Devrinde Anadolu ve Rumeli'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu (1808-1839)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, Haziran 1982, sy. 18, s. 33-73.
- Mert, Özcan, "II. Mahmut Döneminde Taşradaki Merkezîyetçilik Politikası", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XIII, s. 720-729.
- Nutku, Özdemir, "II. Mahmut Döneminde Düzenlenen Önemli Şenlikler", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1983, c. III, s. 1657-1674.
- Okumuş, Ejder, "II. Mahmud Dönemi Yenileşme Çabaları", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XIV, s. 647-655.
- Önsoy, Rıfat, "Sened-i İttifak ve Türk Demokrasi Tarihindeki Yeri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Türkiye'de Demokrasi Hareketleri Konferansı, Özel sayı*, Ankara, 1986, c. 4, sy. 1, s. 24-29; Tartışmalar, s. 30-37.
- Örenç, Ali Fuat, "1821 Rum İsyanı Sonrası Sisam Adasına Verilen Yeni Statü", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 2000, sy. 36, s. 335-345.
- Örenç, Ali Fuat, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Rodos Yahudi Esnafının Durumu", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 2003, c. II, s. 375-390.
- Öz, Tahsin, "Selim III., Mustafa IV. ve Mahmut II. Zamanlarına Ait Birkaç Vesika", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1941, c. I, sy. 1, s. 20-29.
- Öz, Tahsin, "Fransa Kralı Louis XVI.'nın Selim III.'e Nâmesi", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1941, c. I, sy. 3, s. 198-202.
- Öz, Tahsin, "Selim III.'ün Sırkâtibi Tarafından Tutulan Ruznâme", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1944, c. III, sy. 13, s. 26-35; Ankara, 1944, c. III, sy. 14, s. 102-116; Ankara, 1949, c. III, sy. 15, s. 183-199.
- Özcan, Abdülkadir, "II. Mahmud'un Memleket Gezileri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul, 1991, s. 361-379.
- Özcan, Abdülkadir, "II. Mahmud'un Yurtiçi Gezileri", *XI. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1994, c. IV, s. 1599-1605.

- Özcan, Besim, "Sultan III. Selim Devri İslahat Hareketleri (Nizâm-ı Cedîd)", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 671-683.
- Özçelik, A. Selçuk, "Sened-i İttifak", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, İstanbul, 1959, c. XXIV, sy. 1-4, s. 6-11.
- Özdemir, Rifat, "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı, 1800-1867", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir, 1992, sy. VII, s. 136-166.
- Özdemir, Rifat, "Osmanlı Döneminde Antakya Sancağı'nın İdari Taksimatı (1700-1867)", *XII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1999, c. III, s. 807-847.
- Özkaya, Yücel, "III. Selim Devrinde Nizâm-ı Cedîd'in Anadolu'da Karşılaştığı Zorluklar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1963, c. I, sy. 1, s. 145-156.
- Özkaya, Yücel, "Anadolu'daki Yeniçerilerin Düzensizliği İle İlgili Belgeler ve İzmir'de Yeniçeriliğin Kaldırılması Hakkında Bir Belge", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1966, c. XXIII, sy. 1-2, s. 75-90 + 2 belge süreti.
- Özkaya, Yücel, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri, Bildiriler*, Ankara, 1986, s. 114-130.
- Özkaya, Yücel, "Anadolu'daki Büyük Hanedanlıklar", *Belleten*, Ankara, Aralık 1992, c. LVI, sy. 217, s. 809-845.
- Özkaya, Yücel, "XIX. Yüzyılda Mudurnu'nun Sosyal ve İktisadi Durumu", *XII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1999, c. III, s. 763-772.
- Özpekel, Osman Nuri, "Şair ve Bestekâr Osmanlı Padişahları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 10, s. 607-627.
- Öztürk, Mustafa, "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusundan Emeklilik ve İhraç (1829-1840)", *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, Ankara, 1983, c. II, s. 1-11.
- Öztürk, Mustafa, "Bursa'da Hububat Fiyatları, 1775-1840", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir, 1992, sy. VII, s. 167-190.
- Öztürk, Mustafa, "Bursa'da Hububat Fiyatları (1775-1840)", *XI. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1994, c. IV, s. 1715-1736.
- Öztürk, Mustafa, "19. Yüzyılın Başlarında Trabzon'da Fiyatlar", *Trabzon Tarihi Sempozyumu, Bildiriler*, Trabzon, 1999, s. 369-377.
- Öztürk, Said, "19. Asrın Başlarında Kayseri'de Ailelerin Sosyal ve Ekonomik Durumu Üzerine Bazı Gözlemler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 2000, sy. 36, s. 441-452.
- Quataert, Donald, "XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İşçi ve Devlet", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 77-85.
- Sarı, Hüseyin, "Şer'iyye Sicillerine Göre II. Mahmut Döneminde Mudurnu'da Nüfus Hareketleri ve Toplumsal Hayattan Bir Kesit", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1996, sy. 7, s. 173-208.

- Sarı, Hüseyin, "II. Mahmut Döneminde Mudurnu'da Fiyat Hareketleri ve Kentin Genel Giderleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1996, c. XVII, sy. 28, s. 135-153.
- Sarı, Hüseyin, "II. Mahmut Dönemi'nin Askeri Faaliyetlerine Mudurnu Kazası'nın Katkıları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1997, c. XVIII, sy. 29, s.155-167.
- Sarıcaoğlu, Mehmet Esat, "II. Mahmud Devri Para Politikaları", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XIV, s. 407-415.
- Sarıyıldız, Gülden, "İstanbul Sabun Tahsisatı ve Bu Tahsisatta Sabuncu Esnafının Yükümlülükleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 2003, c. II, s. 363-373.
- Savaş, Saim, "Hicri 1214-1219 (1799-1804) Tarihleri Arasında Sivas Halkının Kullandığı Silahlar ve Eşyalar", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sivas, 1984, sy. 3, s. 41-53.
- Sertoğlu, Midhat, "Tanzimat'a Doğru", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II.Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 1-10.
- Seyitdanhoğlu, Mehmet, "Tanzimat'ın Ön Hazırlıkları ve Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin Kuruluşu (1838-1840)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 127-145.
- Sezer, Hamiyet, "III. Selim Döneminde Kayseri'de Fiyatlar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1991, c. XV, sy. 26, s. 269-282.
- Sezer, Hamiyet, "Tepedelenli Ali Paşa'nın Oğulları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1996, c. XVII, sy. 28, s. 155-164.
- Sezer, Hamiyet, "Tepedelenli Ali Paşa'nın Çiflikleri Üzerine bir Araştırma", *Belleten*, Ankara, 1998, c. LXII, sy. 233, s. 75-105 + 6 sayfa belge.
- Shaw, Stanford J. (çev. M. Faruk Çakır), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 609-628.
- Shmuelevitz, Aryeh (çev. Burcu Yorulmaz), "XIX. Yüzyılın Başlarında Yafa Kadınlarının Durumu", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XIV, s. 25-27.
- Sonyel, Salahi R., "Yunan Ayaklanması Günlerinde Mora'daki Türkler Nasıl Yokedildiler", *Belleten*, Ankara, 1998, c. LXII, sy. 233, s. 107-120.
- Soysal, İsmail, "Umûr-ı Hariciye Nezâretinin Kurulması (1836)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 71-80.
- Soysal, İsmail, "Fransız Devriminin Türk Dış Politikasına Etkileri", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, 1994, s. 183-192.
- Sungu, İhsan, "Mahmut II'nin İzzet Molla ve Asâkir-i Mansûre Hakkında Bir Hattı", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1941, c. I, sy. 3, s. 162-183.

- Sürgevil, Sabri, "XIX. Yüzyıl Ortalarında Üsküb", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 622-630.
- Süslü, Azmi, "1789-1807 Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri", *Belleten*, Ankara, 1984, c. XLVIII, sy. 185, s. 259-279.
- Süslü, "Azmi, "Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri, 1807-1812", *Belleten*, Ankara, 1983, c. XLVII, sy. 187, s. 745-774.
- Süslü, Azmi, "Sefaretnâme'de Seyyid Mehmed Emin Vahîd Efendi", *Belleten*, Ankara, 1986, c. L, sy. 196, s. 127-167.
- Şişman, Adnan, "XIX. Yüzyıl Başlarında Fransa'daki İlk Osmanlı Öğrencileri", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 245-249.
- Şişman, Adnan, "XIX. Yüzyılda Avrupa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri", *XII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1999, c. III, s. 963-971.
- Taş, Kenan Ziya, "1760-1817 Tarihli Eğin Şer'iyeye Sicili'ndeki Asayişle İlgili Belgelerin Değerlendirilmesi", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir, 1990, sy. V, s.273-281.
- Tekin, Zeki, "Osmanlı Döneminde Dilencilik", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 570-581.
- Tekindağ, M.C. Şehabeddin, "Cezzâr'ın Mısır'daki Hayatı Hakkında Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1972, sy. 26, s. 123-128.
- Tekindağ, M.C. Şahabeddin, "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Bonaparte'ın Akka Muharasası", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1965, c. XV, sy. 20, s. 1-20.
- Telci, Cahit, "Osmanlı Sultanlarının Yaz Ayı Geleneği: Göç-i Hümayûn", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir, 1999, s. 491-514.
- Terzioğlu, Arslan, "Sultan II. Mahmud'un Son Hastalığı ile ilgili Dr. K.A. Bernard'ın Viyana'ya Gönderdiği Raporlar ve Galatasaray'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin 17 Şubat 1839'da Açıldığına dair Diğer Belgeler", *XI. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1994, c. IV, s. 1579-1567.
- Tızlak, Fahrettin, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu Madenleri", *Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan*, Samsun, 1993, s. 291-305.
- Tızlak, Fahrettin, "Me'âdin-i Hümayûn Emâneti'nin Osmanlı İdari Düzenindeki Yeri (1775-1867)", *XII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1999, c. III, s. 925-939.
- Tozlu, Necmettin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okulları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 329-339.
- Tukin, Cemal, "Mahmud II. Devrinde Haleb İsyanı, 1813-1819", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1941, c. I, sy. 4, s. 256-265; Ankara, 1943, c. II, sy. 8, s. 112-127.
- Tukin, Cemal, "Yakınçağ Tarihimizde Hafta Tatili", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 1949, c. I, sy. 1, s. 139-144.
- Tuncer, Hüner, "Osmanlı Elçisi Ebubekir Râtip Efendi'nin Viyana Mektupları", *Belleten*, Ankara, 1979, c. XLIII, sy. 169, s. 73-105.
- Tuncer, Hüner, "Ebubekir Râtip Efendi'nin Ozan Yönü", *Belleten*, Ankara, 1983, c. XLVII, sy. 186, s. 583-586.

- Tuncer, Hüner, "Meternich'in Osmanlı Politikası (1829-1833)", *IX. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1988, c. II, s. 1069-1077.
- Turan, Şerafeddin, "1829 Edirne Andlaşması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1951, c. IX, sy. 1-2, s. 111-151.
- Turan, Şerafeddin, "Başvekâlet Arşivi'nde Hammer'e Ait Vesikalar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Ankara, 1953, c. XI, sy. 1, s. 157-160.
- Turan, Şerafettin, "Marcus Aurelius Tercümesi Hakkında Hammer'in II. Mahmud'a Bir Mektubu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1958, c. XVI, sy. 3-4, s. 79-82.
- Turan, Şerafettin, "Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1963, c. I, sy. 1, s. 157-202.
- Turan, Şerafettin, "II. Mahmud'un Reformlarında İtalyan Etki ve Katkısı", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s. 113-125.
- Uluçay, Çağatay, "İstanbul'da XVIII. ve XIX. Asırlarda Sultanların Doğumlarında Yapılan Törenler ve Şenliklere Dâir", *İstanbul Enstitüsü Mecmuası*, İstanbul, 1958, sy. IV, s. 199-213.
- Unat, Faik Reşit, "Hüsrev Paşa'nın İran Elçisi Huddâd Han Hakkında Bir Arz Tezkeresi", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1942, c. I, sy. 5, s. 369-373.
- Unat, Faik Reşit, "Başhoca İshak Efendi", *Bellekten*, Ankara, 1964, c. XXVIII, sy. 109, s. 89-115.
- Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı, "Âmedi Gâlib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'ten Gönderdiği Şifreli Mektuplar", *Bellekten*, Ankara, 1937, c. I, sy. 2, s. 357-448
- Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı, "Kastamonu'da Tahmiscioğlu Vak'aksı" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Dergisi*, İstanbul, 1937, sy. III, s. 139-152 + 2 belge sûreti, 8 belge.
- Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı, "Başvekâlet Arşivi'nde Bonapart'ın Akka Muhasarasına Dair Vekayiname", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Semineri Dergisi*, İstanbul, 1938, sy. IV, s. 3-13 + 8 belge.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Selim III'ün Veliht iken Fransa Kralı Lui XVI ile Muhabereleri", *Bellekten*, Ankara, 1938, c. II, sy. 5-6, s. 191-246.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Sakarya Nehrinin İzmit Körfezine Aktılmasıyla Marmara ve Karadeniz'in Birleştirilmesi Hakkında Vesikalar ve Tetkik Raporları", *Bellekten*, Ankara, 1940, c. IV, sy. 14-15, s. 149-174 + 11 sayfa belge ve Sakarya Nehri Mecrası'nı gösteren harita.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Kabakçı Mustafa İsyanına Dair Yazılmış Bir Tarihçe", *Bellekten*, Ankara, 1942, c. VI, sy. 23-24, s. 253-261.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Âmedi Mustafa Bey'in Kütahya'da Bulunan Mısır Kuvvetleri Kumandanı İbrahim Paşa'ya Mektubu", *Bellekten*, Ankara, 1942, c. VI, sy. 23-24, s. 263-267.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "1224 (1809) Senesinde Rus Seferine Gidecek Olan Kapıkulu Ocaklarının İstanbul'dan Hareketleri Esnasında Teşrifat Mucibince Yapılan Merâsim", *Bellekten*, Ankara, 1943, c. VII, sy. 25, s. 101-111.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Asâkir-i Mansûre'ye Fes Giydirilmesi Hakkında Sadr-ı Azam'ın Takriri ve II. Mahmud'un Hatt-ı Hümayunu", *Belleten*, Ankara, 1954, c. XVIII, sy. 70, s. 223-230.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Nizâm-ı Cedîd Ricâlinden Vâlide Sultan Kethüdası Meşhur Yusuf Ağa ve Kethüdazade Ârif Efendi", *Belleten*, Ankara, 1956, c. XX, sy. 79, s. 485-525.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Sultan İkinci Mahmud'un Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya Göndermiş Olduğu Beyaz Üzerine Hatt-ı Hümayunu", *Belleten*, Ankara, 1961, c. XXV, sy. 98, s. 249-252.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Darendeli İzzet Mehmed Paşa", *Belleten*, Ankara, 1964, c. XXVIII, sy. 110, s. 235-247
- Uzunçarşılı, "Bonapart'ın Cezzâr Ahmed Paşa'ya Mektubu ve Akka Muhasarasına Dair Bir Deyiş", *Belleten*, Ankara, 1964, c. XXVIII, sy. 111, s. 451-457.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Kabakçı Vak'asına Dair Bir Mektup", *Belleten*, Ankara, 1965, c. XXIX, sy. 116, s.599-604.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Nizâm-ı Cedîd Ricâlinden Kadı Abdurrahman Paşa", *Belleten*, Ankara, 1971, c. XXXV, sy. 138, s. 409-450.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznamesinden 1206/1791 ve 1207/1792 Senelerine Ait Vekayi", *Belleten*, Ankara, 1973, c. XXXVII, sy. 148, s. 607-662.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Çapanoğulları", *Belleten*, Ankara, 1974, c. XXXVIII, sy. 150, s. 215-261.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Tosyalı Ebubekir Ratib Efendi", *Belleten*, Ankara, 1975, c. XXXIX, sy. 153, s. 49-76.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Sultan III. Selim ve Koca Yusuf Paşa", *Belleten*, Ankara, 1975, c. XXXIX, sy. 154, s. 233-256.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa Kuvvetleri Tarafından Saruhan, Aydın ve İzmir'in İşgaline Dair Vesikalar", *Belleten*, Ankara, 1983, c. XLVII, sy. 185, s. 1-30.
- Ülker, Necmi, "1797 Olayı ve İzmir'in Yakılması", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir, 1984, sy. II, s. 117-158.
- Ülker, Necmi, "Yeniçeri Ocağı İlğası Öncesi İzmir'deki Anarşiye Dair Bir Belge", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir, 1991, sy. VI, s. 25-41.
- Ünal, Sevim, "1830-1840 Yılları Arasında Türk-İngiliz Ekonomik İlişkileri", *VIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1981, c. III, s. 1367-1376.
- Ünlü, Selçuk, "Alman Şairi Heinrich Stieglitz (1803-1849) ve III. Selim Trajedisi (1832/33)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, Şubat 1984, sy. 28, s. 157-172.
- Ünver, Süheyl, "Bursa Şer'îye Sicillerinde Askerî Hükümler ve Kayıtlara Dair Notlar: Bursa'da İlk Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Teşkilatı Kuruluşu, 1827", *Belleten*, Ankara, 1964, c. XXVIII, sy. 112, s. 769-772.
- Veliman, Valeriu, "Osmanlı Devleti ve Romen Prenslüklerinde 1821 Senesi Olayları", *IX. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, Ankara, 1988, c. II, s. 967-975.

- Yaman, Talat Mümtaz, "Nizâm-ı Cedîd'in Lağvına Dair Bir Vesika", *Tarih Vesikaları*, Ankara, 1943, c. II, sy. 12, s. 433-
- Yalçınkaya, M. Alaaddin, "Mahmud Raif Efendi As the Chief Secretary of Yusuf Agah Efendi, the First Permanent Ottoman Turkish Ambassador to London (1793-1797)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, Ocak 1994, sy. 5, s. 385-434.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin, "Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Değeri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, 1996, sy. 7, s. 319-338.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin, "Nizâm-ı Cedîd Döneminde Osmanlı Devleti'nin Modernleşmesinde İngilizlerin Rolü", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 6, s. 684-694.
- Yalçınkaya, Alaaddin, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 629-659.
- Yaramış, Ahmet, "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması ve Yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin Kurulması", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 697-702.
- Yazıcı, Nesimi, "Vakayî-i Mısıriye Üzerine Birkaç Söz", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara, Ocak 1991, sy. 2, s. 267-278.
- Yazıcı, Nesimi, "II. Mahmud Döneminde Menzilhaneler: Ref'-i Menzil Bedeli", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi, Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri, Bildiriler*, İstanbul, 1990, s.157-191.
- Yediöldüz, Bahaeddin, "Türk Vakıf Kurucularının Sosyal Tabakalaşmadaki Yeri (1700-1800)", *Osmanlı Araştırmaları-The Journal of Ottoman Studies*, İstanbul, 1982, c. III, s. 143-164.
- Yerlikaya, İlhan, "Tanzimattan Önce Osmanlı Devletinde Belediye Hizmetleri", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 6, s. 130-144.
- Yılmaz, Kâşif, "III. Selim'in Şâir Kişiliğinin Yaşadığı Hayata, Devlet İşlerine ve Osmanlı'nın Batılılaşma Politikasına Etkileri", *Türkler*, Ankara, 2002, c. XII, s. 684-696.
- Yılmazçelik, İbrahim, "XIX. Yüzyılda Anadolu'da Ermenilerin Sosyal ve İktisadi Durumları Hakkında Bazı Belgeler", *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Dergisi*, 1987, sy. I, s. 239-268.
- Yılmazçelik, İbrahim, "XIX. Yüzyılda Harput ve Civarı Yer İsimleri Üzerine Bir Deneme", *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu*, Elazığ, 1989, s. 323-350.
- Yılmazçelik, İbrahim, "XIX. Yüzyılda Diyarbekir Eyâletinde Yönetim-Halk Münâsebetleri", *Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan*, Samsun, 1993, s. 371-387.
- Yılmazçelik, İbrahim, "XVIII. Yüzyıl ile XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır Eyaletinin İdarî Yapısı ve İdarî Teşkilatlanması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1997, c. XVIII, sy. 29, s. 217-232.
- Yolalıcı, M. Emin, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 5, s. 281-296.
- Zakıa, Zehra, "Sultan II. Mahmud'un (1808-1839) Reformları", *Osmanlı*, Ankara, 1999, c. 7, s. 250-257.

***The Literature of Reforms and Crisis:
The Reigns of Selim III and Mahmud II***

Mehmet Ali BEYHAN

Abstract

The reigns of Selim III and Mahmud II witnessed the apex of Ottoman reforms. However, this period was also quite intensive in terms of battles and civil wars. In this respect, the literature on this period has been shaped in accordance with the characteristics of the era. There have been many publications on this period of Ottoman history. Only the number of articles exceeds two hundred. The books can be divided into two groups: the monographs and the transliterations. But the latter group is quite new. This article examines the literature on the period. While the books were listed according to their titles, the articles were listed in alphabetical order of the author's surname.

